

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Kommunikatsioonijuhtimise õppekava

Keily Traks

**Võrguvanemlus ja sellega seonduvad riskid:
väikelaste emade arvamused ja kogemused**

Magistritöö

Juhendaja: Prof. Andra Siibak, Ph.D.

Tartu 2019

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
I TEOREETILINE JA EMPIIRILINE RAAMISTIK.....	7
1.1. “Võrguvanemlus” (<i>sharenting</i>) sotsiaalmeedias	7
1.2. “Võrguvanemlusega” (<i>sharenting</i>) kaasanevad võimalikud riskid	9
1.3. “Lapse digikuva kaaperdamine” (<i>digital kidnapping</i>).....	12
1.3.1. Õigusriive	15
II VALIM JA METOODIKA.....	18
2.1. Valim	18
2.1.1. Andmekogumismeetod.....	22
2.1.2. Analüüsimismeetod	24
2.2. Uuriija eetika	25
2.3. Uuriija reflektiivsus	26
III TULEMUSED	28
3.1. Võrguvanemluse praktikad.....	28
3.1.1. Võrguvanemlusest hoidumise põhjused	31
3.2. Lapse digikuva kaaperdamine: emade tõlgendused	33
3.2.1. Lapse digikuva kaaperdamine ehk identiteedivargus.....	34
3.2.2. Õigusliku aluseta isikuandmete töötlemisega seotud juhtumid.....	37
3.2.3. Moraalse kahju tekitamise juhtumid.....	40
3.3. Emade mõtted, kuidas hoiduda võrguvanemlusega kaasneda võivatest negatiivsetest veebikogemustest.....	43
IV JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON.....	48
Meetodikriitika	57

Soovitused edasisteks uuringuteks	58
KOKKUVÕTE	60
SUMMARY	62
KASUTATUD ALLIKAD	64
LISAD	71
Lisa 1 - Uuringus osalemise nõusolekuvorm	71
Lisa 2 - Intervjuu kava	73
Lisa 3 - Facebooki üleskutse osaleda uuringus	75
Lisa 4 – Artikkel “The Dark Sides of Sharenting”	76
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	82

SISSEJUHATUS

Olgugi et lapsevanemad on alati jaganud informatsiooni oma laste kohta, on tehnoloogiast küllastunud ühiskonnas lasteteemalise info jagamine muutunud justkui uueks normaalsuseks (Blum-Ross ja Livingstone, 2017). Tänapäeva lapsevanematele on lihtsalt kättesaadavad paljud veebilehed, arutelufoorumid ja blogid (Lupton, 2016: 2), mis pakuvad lastevanematele võimalust nii vajalikku laste kasvatamise kohta käivat infot otsida kui loovad ka teiste vanematega kogemuste vahetuse võimaluse (Lupton, Pedersen ja Thomas, 2016: 730; Okazaki ja Yagüe, 2012: 78). Viimase kümne aasta jooksul on digimaastikule lisandunud ka erinevaid sotsiaalmeedia platvorme ning mobiilseid tarkvararakendusi (äppe) (Lupton jt, 2016: 730), mis võimaldavad vanematel kerge vaevaga enda võsukeste kasvamist, arengut, tegevusi, emotsioone, jne. jälgida ning saadud kogemusi ja emotsioone teistega jagada. Seetõttu on tänapäeva lapsevanematest hakatud rääkima kui “digitaalsetest lapsevanematest” (*digital parent*) (vt. Mascheroni, Ponte ja Jorge 2018), kes on erinevad digivahendid ja –platvormid kiirelt omaks võtnud ning muutnud lausa lahutamatuks osaks lapsevanemaks olemisest.

Uuringutest (Lupton, 2016) nähtub, et just emad on need, kes peavad eriti tänuväärseks internetti ning hindavad kõrgelt võimalust seda igal ajal ja igas kohas kasutada. Õigupoolest leidis Eesti väikelaste emade meediatarbimist uurinud Anne Rebenits (2011), oma bakalaureusetöös, et juba lapseootuse faasis muudavad tulevased emad oluliselt oma meediatarbimisharjumisi ja internet hakkab nende igapäevases meediatarbimises mängima üha olulisemat rolli. Kuna väikelapse eest hoolitsemine nõuab suure osa ema ajast, väärtustavad emad väga võimalust kiirelt ja asukohast sõltumatult internetti ja sellega kaasnevatele võimalustele ligi pääseda (Lupton jt, 2016). Luptoni (2016) uuringust ilmneb muuhulgas, et emad peavad internetti tänuväärseks just ajapiirangu puudumise tõttu, mis võimaldab neil informatsiooni otsida, kogemusi vahetada ja suhelda ka hihlistel öhtutundidel (Lupton, 2016), ajal mil laps magab ja algab ema privaataeg.

Üheks oluliseks ja digivanemate hulgas populaarseks vanemlikuks veebipraktikaks on saanud lapse piltide ja tema kohta käiva info jagamine sotsiaalmeedias, ehk “võrguvanemlus” (*sharen-*

ting) (Blum-Ross ja Livingstone, 2017: 2). Õigupoolest on sotsiaalmeedias laste kohta käiva info ja fotode jagamine muutunud niivõrd tavapäraseks, et aina enam on neid lapsi, kelle digitaalset jalajälge on hakanud kujundama nende vanemad (Brosch, 2016; Blum-Ross ja Livingstone, 2017). AVG uuringu (2014) kohaselt on suisa 81%-ile 0-2 aastastele lastele loodud vanemate poolt digitaalne jalajalg. Uuringutest nähtub, et vanemad jagavad oma lastest fotosid ja infot peamiselt selleks, et hoida sõpru ja sugulasi lapse kasvamisega kursis, kuid neid motiveerib ka võrguvanemlusega kaasnev emotsionaalne ja sotsiaalne toetus (Duggan, Lenhart, Lampe ja Ellison, 2015).

Lisaks erinevatele positiivsetele kogemustele ja emotsioonidele, võib harvadel juhtudel võrguvanemlusega kaasneda ka ebameeldivusi (Siibak ja Traks, ilmumas 2019). Võrguvanemlusega kaasneda võivatest riskidest on käesoleva aasta juunis ilmumas koostöös minu magistritöö juhendaja Andra Siibakuga ajakirja *Catalan Journal of Communication and Cultural Studies* (ETIS 1.1.) valminud teadusartikkel “The Dark Sides of Sharenting” (vt Lisa 4), mille kirjutamisel oli minul toetava kaasautori roll. Nimetatud artikkel on oluliseks sisendiks minu magistritöö teooriaosa teisele peatükile, kus räägin võrguvanemlusega kaasneda võivatest ohtudest. Käesoleva magistritöö fookuses on nendest riskidest ehk üks juhmemaid – “lapse digikuva kaaperdamine” (*digital kidnapping*).

Lapse digikuva kaaperdamise all mõistetakse olukorda, kus võõras võtab sotsiaalmeediast ilma luba küsimata lapse foto ja loob sinna juurde võltsnarratiivi (Bissessar, 2019), näiteks esitleb võõrast last enda omana (Friedman, 2015). Ehk tegemist on pahatahtliku käitumisega, kus kaasatakse ka teisi inimesi oma võltsnarratiive uskuma ja neile läbi kommentaaride ja jagamiste kaasa elama (Bissessar, 2019). Lapse digikuva kaaperdamise mõiste on alles üsna uus ning leidis terminina esimest korda kasutust 2015 aastal, kui üks naine avastas võõra mehe sotsiaalmeedia kontolt oma tütre pildi, kes esitles last enda omana (Friedman, 2015). Olgugi, et lapse digikuva kaaperdamisest on räägitud peamiselt välismaa ajakirjanduses, on Eestistki avalikkusele laiemalt teada kahest üsna hiljutisest lapse digikuva kaaperdamise juhtumist (Beljaev, 2018; Palmiste, 2018). Võrguvanemlusega kaasnevate riskide, sh. lapse digikuva kaaperdamise temaatika, on siiski alles küllaltki uus, mistõttu teadusuuringuid antud teemal veel maailmas mulle teadaolevalt tehtud ei olegi.

Eeltoodust lähtuvalt on käesoleva magistritöö eesmärgiks uurida, kuidas suhtuvad 0-2 aastaste väikelaste emad võrguvanemlusse, kuivõrd tajuvad nad erinevaid võrguvanemlusega kaasneda võivaid riske, eelkõige lapse digikuva kaaperdamist, ning kuivõrd on nad ise pidanud

võrguvanemluse varjukülgedega kokku puutuma. Oluline on siin kohal märkida, et kuigi lapse digikuva kaaperdamise all peetakse silmas eelkõige pahatahtlikku võõra lapse pildi kasutamist, siis oma tööga kirjeldan kõikvõimalikke variante, mis seostuvad emadele ilma nõusolekuta lapsepildi kasutamisega. Eesmärgist lähtuvalt viisin läbi individuaalintervjuud (N=20) väikelapse (0-2 aastaste) emadega, et leida vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

- Milliseid kokkupuuteid omavad intervjueeritud 0-2 aastaste väikelaste emade võrguvanemlusega?
- Kuidas tajuvad intervjueeritavad emad võrguvanemlusega seotud internetiriske, eelkõige lapse digikuva kaaperdamisega seonduvat, ja kuivõrd on neil endal olnud nimetatud internetiriskiga kokkupuuteid?

Käesolev magistritöö koosneb lisaks sissejuhatusele ja kokkuvõttele neljast peatükist. Esimeses peatükis tutvustan uurimustöö teoreetilist ja empiirilist raamistikku. Teises peatükis annan ülevaate valimist ja uurimuse metoodikast. Kolmandas peatükis tutvustan intervjuudest saadud tulemusi ning neljandas peatükis sõnastan järeldused ning diskuteerin nende üle.

Tänu sõnad:

Täna siiralt oma juhendajat Andra Siibakut, kelle professionaalne abi oli hindamatu väärtusega minu magistritöö valmimise juures. Samuti tänan retsensenti Maris Männistet asjalike nõuannete eest! Suur tänu ka nendele toredatele emadele, kes leidsid väikelaste kõrvalt aega ja olid valmis minu uurimuses osalema. Südamest tänan ka oma peret, kelle usk minusse ja toetus inspireerisid mind terve magistritöö kirjutamise vältel.

I TEOREETILINE JA EMPIIRILINE RAAMISTIK

Käesolevas osas avan esmalt mõiste “võrguvanemlus” (*sharenting*) ja seejärel räägin sellega kaasneda võivatest internetiriskidest, eelkõige “lapse digikuva kaaperdamisest” (*digital kidnapping*) ning selle alavormidest.

1.1. “Võrguvanemlus” (*sharenting*) sotsiaalmeedias

Uuringutest nähtub, et naised on aktiivsemad sotsiaalmeedia kasutajad kui mehed (Quinn, 2016). Kuid ilmneb, et väikelapsega kodus olles ja uue rolliga kohanedes tunnevad naised end tihti ebakindlalt (Nyström ja Öhrling, 2003: 320) ning on üha enam leidnud tee erinevatesse emadele suunatud sotsiaalmeedia kogukondadesse (Drentea ja Moren-Cross, 2005: 921), kus on võimalik küsida infot, vahetada kogemusi ja üksteist toetada (Lupton jt, 2016: 730; Steinberg, 2017: 841; Drentea ja Moren-Cross, 2005: 921). Näiteks Duggan jt (2015) uuringu kohaselt peavad 59%-i vanematest sotsiaalmeediat enda jaoks väärtuslikuks informatsiooni allikaks.

Kuna sotsiaalmeedias suheldes puudub ka otsene näost-näku kontakt, tunnevad emad end sotsiaalmeedias suheldes rohkem vabamalt ning avatumalt ning avavad julgemalt ka intiimsemaid teemasid/fotosid, mida ehk reaalelus ei juleta jagada (Wellman ja Gulia, 1997: 8; Drentea ja Moren-Cross, 2005: 921). Uuringutest nähtubki, et võrreldes isadega jagavad emad sotsiaalmeedias enam ka laste kohta käivat infot ja fotosid, ehk tegelevad “võrguvanemlusega” (*sharenting*) (Steinberg, 2017; Bartholomew, Schoppe-Sullivan; Glassman, Kamp Dush ja Sullivan, 2012; Duggan jt, 2015).

Erinevad digivahendid, sealhulgas nutitelefonid, võimaldavad tänapäeval kiiresti ja hea kvaliteediga jäädvustada hetki, mistõttu kalduvad vanemad just visuaalselt oma lapse elu dokumenteerima ja seda sotsiaalmeedias jagama (Autenrieth, 2018: 221). Kuid vanemaid ajendavad oma lapsest sotsiaalmeediasse informatsiooni ja pilte lisama ka veel teisedki põhjused. Näiteks näitavad uuringud, et vanemad jagavad sotsiaalmeedias lapsest fotosid ja informatsiooni selleks, et hoida

sõpru ja sugulasi lapse kasvamisega kursis (Duggan jt, 2015), et talletada olulisemaid sündmusi ja mälestusi (Blum-Ross ja Livingstone, 2017) ja saada emotsionaalset ja sotsiaalset toetust (Duggan jt, 2015; Lupton, 2016; Moser, Chen ja Schoenebeck, 2017). Kumari ja Schoenebecki (2015) kohaselt on lastest fotode jagamine sotsiaalmeediasse ka justkui hea emaduse näitaja. Kuid on isegi leitud, et võrguvanemlusega tegelemine aitab vähendada emade stressitaset ning võib aidata ennetada sünnitusjärgset depressiooni (Drentea ja Moren-Crossi, 2005: 921).

Lastepiltide- ja info jagamise praktika on individuaalne ning sõltub suuresti vanemate teadmistest, taustast, hoiakutest jms-st, millest lähtuvalt vanemad valivad, milliseid fotosid lastest on kohane jagada (Ammari, Kumar, Lampe ja Schoenebeck, 2015: 2). Küll aga Kumari ja Schoenebecki (2015) läbiviidud uuringust selgus, et üldiselt eelistavad emad jagada lastest armsaid ja naljakaid fotosid kui ka pilte erinevatest arenguetappidest. Seejuures välditakse piltide jagamist, kus laps nutab või on alasti (Kumar ja Schoenebeck, 2015).

Damkjaer (2018: 211-216) analüüsis lapsevanemate sotsiaalmeedia käitumist, mis hõlmas nii võrguvanemluse tähenduse leidmist lapsevanemaks olemise juures; postituste sisu ja sagedust; sihtrühma, kellele pilti jagatakse kui ka vanemliku identiteedi kuvamist. Tema analüüsist lähtuvalt ilmneseid neli eri võrguvanemluse tüüpi (Damkjaer, 2018: 211-216):

- “perekonnale orienteeritud jagajad” (*family-oriented*)
- “teistele vanematele orienteeritud jagajad” (*peer-oriented*)
- “vastanduvad jagajad” (*oppositional*)
- “mitte jagajad” (*non-use*)

Damkjaeri (2018: 213-214) kohaselt jagatakse perekonnale orienteeritud lähenemise puhul sotsiaalmeedias lapsega seonduvaid sündmusi (nt lapse sünd, esimesed sammud, esimesed sõnad, sünnipäevad jne) just sõprade ja lähemate kontaktidega. Auditoorium reageerib infole tavaliselt, kas reaktsioonide (nt “like”) või kommentaaridega, kuid otsest dialoogi seejuures ei toimu (Damkjaer, 2018: 213-214). Seda võib minu arvates pidada ka kõige levinumaks postitamise-kommenteerimise viisiks, kus ema lisab lapse kohta pildi ja sõbrad kiidavad pilti.

Samas teistele vanematele orienteeritud lapse fotode jagajad postitavad Damkjaeri (2018: 214) kohaselt lapse kohta käivat infot ja pilte sotsiaalmeedia erinevates veebigruppides, kuhu on koondunud teisedki lapsevanemad. Sellist tüüpi jagajad soovivad küsida kas nõu, jagada oma

kogemusi, küsida stiilinäiteid, rääkida rõõmudest ja üleüldiselt vahetada lapsevanemaks olemise mõtteid teiste vanematega (Damkjaer, 2018: 214). Näiteks on Facebookis väga populaarsed erinevate kuude ja aastate lõikes moodustunud beebigrupid, kus emad kogunevad ja kogemusi vahetavad. Näiteks Eesti-keelse beebid 2016 grupiga on Facebookis liitunud 3600 ema.

Vastanduvad jagajad ei postita oma lapsest sotsiaalmeediasse aga mitte mingisugust informatsiooni, sest nad on teadlikud internetis levivatest ohtudest, ega taha seega võtta jagamisega kaasnevat riski, aga ei näe ka vajadust jagada oma lapse delikaatset informatsiooni avalikkuses (Damkjaer, 2018: 215). Nad leiavad, et lapsele peab jääma otsustusõigus luua ise oma digijalajälg (Damkjaer, 2018: 215).

Ning neljanda tüübi moodustavad Damkjaeri (2018: 216) kohaselt mitte-jagajad, kes ei soovi samuti jagada lapse kohta käivat informatsiooni sotsiaalmeedias. Nad kasutavad sotsiaalmeediat paljuski teiste jälgimiseks ega pea ka seetõttu vajalikuks jagada seal oma perekonda puudutavat teavet (Damkjaer, 2018: 215). Sellised vanemad küll jagavad pereliikmete vahel lapsest fotosid, kuid teevad seda erinevate privaatsõnumite (nt Messenger) ja digitaalsete fotoalbumite (nt Google+) vahendusel, (Damkjaer, 2018: 216), ehk ei jaga sellist sisu avalikult. Ehkki ka need vanemad on küll loonud enda tegevusega lapsele digitaalse jalajälje ja lapse andmed on internetis olemas, pole need nähtavad laiemale auditooriumile.

Kuigi vanematel lasub kohustus kaitsta oma lapsi nii reaalse elu kui ka digitaalse elu võimalike ohtude eest, siis võrguvanemlust harrastavaid lapsevanemaid võib süüdistada potentsiaalselt lapse privaatsuse rikkujateks (Damkjaer, 2018: 209). Järgmises peatükis räägingi lähemalt võrguvanemlusega kaasneva võimalike riskide.

1.2. “Võrguvanemlusega” (*sharenting*) kaasanevad võimalikud riskid

Käesoleva peatüki oluliseks sisendiks on koostöös lõputöö juhendaja Andra Siibakuga kirjutatud artikkel “The Dark Sides of Sharenting” (vt Lisa 4), mis keskendub just nimelt võrguvanemlusega kaasneva võimalike riskidele.

Võrguvanemluse praktikad on sattunud viimasel ajal üha enam uurijate huviorbiiti. Sealhulgas on võrguvanemluse teemal pälvinud tähelepanu just lapse info ja piltide jagamisega kaasneva võimalikud

riskid (Kirkey, 2017), ja õigusküsimused, eelkõige küsimused lapse eraelu puutumatusest ja sõnavabadusest (Steinberg, 2017).

Üheks võrguvanemlusega kaasnevaks riskiks võibki olla lapse eraelu puutumatuse rikkumine. Lapse seadusliku esindajana on vanema roll tagada lapsele hooldus ja kaitse (Lapse õiguste konventsioon, 1996), samuti ka hoida lapse eraelu puutumatust digitaalses maailmas (Ammari jt, 2015; Blum-Ross ja Livingstone, 2017: 4) ja kaitsta last internetis levivate ohtude eest (Schofield Clark ja Brites, 2018: 81-81).

Eesti Vabariigi põhiseaduse kohaselt on igaühel õigus eraelu puutumatusele (Eesti Vabariigi põhiseadus, 2015). Kuna õigus eraelu puutumatusele on üks põhiline inimõigus ning ka oluline demokraatliku riigi tunnus (Livingstone, Stoilova ja Nandagiri, 2019: 6), siis sotsiaalmeedia ajastul võib seda nõrgestama hakata võimalus säilitada ning jälgida andmeid. Väikelaste andmeid jagavadki tihti just vanemad, aga seda võivad teha ka lapse teised hooldajad, nt vanavanemad, kasvatajad jne (Lupton ja Williamson, 2017: 2). Seega võib öelda, et võrguvanemlusega tegelemine tingib lisaks vanema andmetele ka lapse andmete jälgimise, mistõttu võib pidada inimeste elu detaile digitaalseteks andmevorminguteks (van Dijck, 2014). Laste isikliku elu detaile kogutakse mitmete erinevate digivahendite, sealhulgas mobiiltelefonide, sotsiaalmeedia platvormide jms kaudu (Lupton ja Williamson, 2017: 2). Küll aga võidakse internetis saadaolevad andmeid kasutada erinevatel eesmärkidel. Saadud informatsiooni kogutakse laste andmete jälgimiseks, hindamiseks ning need võivad sisaldada taolist informatsiooni nagu lapse välimus, areng ja käitumine (Lupton ja Williamson, 2017: 2). Sotsiaalmeedias on levinud ka näiteks olukorrad, kus teenusepakkujad edastavad oma kasutajate andmeid kolmandatele isikutele turustamise eesmärgil (van Dijck, 2014: 197). Selline klausel on sees lausa nende kasutajatingimuste all. Näiteks Facebooki teenusetingimustes on kirjas punkt, et liitudes kasutajaks antakse teenusepakkujale õigus kasutada ja edastada antud sotsiaalmeediaplatvormil jagatud andmeid kolmandatele osapooltele reklaamimise eesmärgil (Facebooki koduleht, 2018).

Teiseks võrguvanemlusega kaasnevaks riskiks või pidada lapse-vanema suhete pingestumist. Omavahelist läbisaamist võib mõjutadagi just asjaolu, et lapsed ei ole nõus, et vanemad jagavad nende kohta sotsiaalmeedias ilma luba küsimata informatsiooni ja fotosid. Ka on lapsed tagant järgi olnud pahased vanemate peale neist minevikus jagatud beebipiltide pärast (Moser jt, 2017). Analüüsides eelteismeliste (9-13 aastased) ja nende emade arvamusi ja hinnanguid võrguvanem-

luse kohta, leidsid ka Lipu ja Siibak (2019), et vanemate poolt lastest ilma luba küsimata sotsiaalmeediasse fotode postitamine võib olla lapse-vanema suhetes täiendav stressiallikas. Uuringus osalenud eelteismelised küll tunnistasid, et nad ilmselt oleksid nõus, et vanem neist sotsiaalmeedias pilte jagab, kuid sooviksid siiski, et vanemad küsiks selleks neilt eelnevalt nõusolekut (Lipu ja Siibak, 2019). Ka Eu Kids Online küsitlusest (Sukk ja Soo, 2018: 52) selgus, et vaid 38% i emadest, kes olid postitanud oma lapse kohta mingit informatsiooni sotsiaalmeediasse, küsisid eelnevalt lapselt sellise postituse tegemiseks nõusolekut. Autenrieth (2018) aga rõhutab, et kuigi vanemate soov jagada oma lapsest fotosid sotsiaalmeediasse on igati mõistetu, tuleb sellegipoolest austada lapse õigusi, sh. õigust eraelu puutumatusele.

Olgugi, et emad on enamjaolt teadlikud lapsepiltide jagamisega kaasneva võivatest ohtudest ning sellest, et nad peaksid eelnevalt küsima lapselt nõusoleku, kui soovivad tema kohta käivat informatsiooni või fotosid jagada, siis Kumari ja Schoenebecki (2015) kohaselt kaaluvad lapsepildi jagamisega kaasnevad eelised selle mure üle. Ka Autenriethi (2018: 220-222) viitas asjaolule, et emad jagavad sotsiaalmeedias oma lastest pilte sageli mõtlemata, mida selline jagamine endaga kaasa võib tuua. Meedias võib seetõttu sageli näha hurjutavaid artikleid, mis ütlevad, et lapsest fotosid jagavad vanemad ei käitu vastutustundlikult ega mõtle ohtudele, mis võivad jagamisega kaasneva. Uuringutest nähtub samas, et vanemad ei postita oma lapsest siiski kerge südamega pilte (Autenrieth, 2018: 223) ning valivad hoolega, milliseid pilte avalikkusega jagada. Uuringutes osalenud emad on ka sageli tunnistanud, et neil on tihtipeale raske arvata, milline pilt võib last tulevikus pahandada või talle piinlikkust valmistada (Autenrieth, 2018: 222). Autenriethi (2018: 223) kohaselt tunnevad emad endal suurt vastutust, et kaitsta oma lapsi ja nende pilte sotsiaalmeedias. Paljud rakendavad ka sotsiaalmeedia privaatsussätteid, teadvustades samas, et kõik mis internetti lisatud on, sinna jääb ning teenusepakkuja saab soovi korral neid pilte kasutada. Seega jälgivad ka vanemad ise hoolikalt oma sõprusringi, kelle hulgas lapsefotosid jagada, ja astuvad samme, et pildid ei oleks laiale avalikkusele nähtavad, et ära hoida omalt poolt privaatsusriivet (Autenrieth, 2018: 223).

Võrguvanemlusega kaasneva võivaks riskiks võib pidada ka magistr töö fookuses olevat “lapse digikuva kaaperdamist” (*digital kidnapping*), millel peatun pikemalt juba järgmises peatükis.

1.3. “Lapse digikuva kaaperdamine” (*digital kidnapping*)

Nagu eeltoodust nähtub, on emade seas üha enam levinud enda ja oma lapse elu kajastamine sotsiaalmeedias. Eraelulise informatsiooni avalik jagamine teeb privaatselt info avalikuks aga inimestele, kes võivad soovida jagatud pilte kasutada mingiks muuks eesmärgiks. Üheks selliseks pahatahtlikuks eesmärgiks võibki olla võõra soov kaaperdada lapse foto.

Senini vaid ajakirjanduses viidatud “lapse digikuva kaaperdamise” (*digital kidnapping*) all peetakse silmas võltsnarratiivi loomist, mille käigus võtab võõras sotsiaalmeediast lapse foto ja kasutab seda enda huvides ja eesmärkidel mõnes teises kontekstis (Williams, 2015). Kõige sagedamini leiavad lapse digikuva kaaperdamise juhtumid aset rollimängudes, kus varastatud lastepilte kasutatakse erinevates virtuaalmängudes, kus mängusolevad inimesed esitlevad last enda omana mängides perekonda ja kutsudes teisi mänguliikmeid liituma lapse perekonnaga jne (Williams, 2015). Samuti on ka olemas nn. virtuaalsed lapsendamise agentuurid, kus rollimängija saab valida endale saadaolevatest lastepiltide pinnalt sobiva lapse (Williams, 2015), keda siis saab mängult adopteerida (Young, 2018; Whigham, 2015). Taoliste mängude mängimisel aga kasutataksegi internetis avalikult leitud fotosid.

Selliste rollimängude mängijateks peavad psühholoogid eelkõige nooremaid tüdrukuid, kes fantaseerivad sel moel ideaalpere loomisest (Williams, 2015; Whigham, 2015), kuid rollimänge võidakse mängida kasvõi igavusest, tähelepanu saamiseks aga ka kadedusest, sest soovitakse, et see laps olekski nende (Williams, 2015).

Lisaks virtuaalmängude mängimisele, võidakse lapse digikuva kaaperdada nii, et võõras võtab teise lapse pildi ja esitleb võõrast last enda omana (Stanford, 2015; Bearak, 2017; Whigham, 2015). Näiteks üks Dallase ema avastas tuttava saadetud kuvatõmmise abil oma tütre foto võõra mehe Facebooki profiililt, kes esitles last enda omana ja lisas pilte pealkirjadega “Mu tütar murrab teie poegade südamed”, “Tüdruku versioon minust” jne (Whigham, 2015). Ka Eestis on avalikusele teada näide naisest, kes kasutas võõra lapse pilti ning esitles last sotsiaalmeedias enda omana.

Kuna lapse digikuva kaaperdamise korral võetakse foto ilma nõusolekuta ja luuakse sinna juurde võltsnarratiiv, võib sellist käitumist pidada üheks “identiteedivarguse” (*identity theft*) vormiks

(Bearak, 2017; Williams, 2015). Identiteedivarguse all mõistetakse olukorda, kus varastatakse inimese identifitseerivat informatsiooni, sealhulgas nime, isiklikke andmeid jms (Khan, Rakhman, Bangera, 2016: 2).

Põhjuseid, miks lapse digikuva varastatakse on erinevaid. Kuid lisaks võib olla psühholoogide nagu dr. Justin D'Arienzo (Williams, 2015) kohaselt lapse digikuva kaaperdamise eesmärgiks täita oma elu tühimikku või seksuaalset kõrvalekallet. Viimase puhul ei kuritarvitata küll lapsi füüsiliselt, kuid ka juba pilt loob võimalused sotsiaalselt kõrvelekaldunud käitumiste rahuldamiseks (Williams, 2015). Näiteks šokeeris Inglismaa lapsevanemad 2015. aastal olukord, kus nad avastasid sotsiaalmeediasse postitatud lastepildid Venemaa pedofiilide veebilehelt (Telegraph, 2015).

Lapse foto võidakse võtta ka soovist saada pildile reaktsioone (nt “like”) ja kommentaare (Kulick, 2018). Ka ühest Eesti Facebooki beebigrupist on teada näide, kus ema presenteeris pika aja jooksul end samuti selle kuu beebi emana, esitledes seejuures võõrast last enda lapsena (Palmiste, 2018). Hiljem aga mõtles ema välja loo, kuidas laps jäi haigeks ning suri, mille peale hakkasid leinavad grupiliikmed valetanud emale toetavaid kirju saatma (Palmiste, 2018). Eesti näite puhul võibki arvata, et lapse pildi kaaperdaja ihaldaski teiste kaastunnet ja toetust. Küll aga oli nimetatud lool ka teine pool. Nimelt hakati lapse surmast teavitanud emale tegema ka toetuseks rahalisi ülekandeid (Palmiste, 2018). Pole küll teada, kas naine tuli looga välja eelkõige selleks, et teenida valega rahalist kasu või mitte, kuid rahalist kasu kellegi teise lapse foto jagamise teel teeniti. Eestist on teada veel teinegi lapse digikuva kaaperdamise juhtum, mille ajendiks oli konkreetselt soov rikastuda. Nimelt palus mees Facebooki abivajajate-heategevuse grupist raha-ja toiduabi väites, et tema poeg on pikalt haiglaravil ning ta ise ei saa tööl käia (Beljaev, 2018). Sama postituse juures oli ka pilt lapsest haiglavoodis, jättes mulje nagu tegemist oleks abivajaja lapsega (Beljaev, 2018). Hiljem selgus, et mehe poeg haiglaravi ei vajanud ning pildil olev laps ei olnud samuti tema oma (Beljaev, 2018).

Kuigi lapse digikuva kaaperdamisega ei tehta lapsele füüsiliselt liiga, on tegemist siiski tihti ebamugava (Young, 2018) ja hirmutava (Whigham, 2015) avastusega vanemate jaoks. Populaarteaduslikus artiklis on Hu (2018) toonud välja, et suurem tõenäosus, et lapse pilt kaaperdatakse on juhul, kui laps on väga fotogeeniline, fotod on tehtud professionaali poolt või tegemist on kuulsa isiku sotsiaalmeedia kontoga. Seevastu Kirkey (2017) toob just välja, et laste piltide kaaperdamise juures ei ole niivõrd oluline pildi sisu, kaaperdatakse ka täiesti tavalisi igapäevaseid pilte (laps

võimlemas, autoga mängimas). Lisaks pildi sisule möönab Hu (2018), et suurem tõenäosus on sattuda lapse digikuva kaaperdamise ohvriks Instagramis, kui pildil on kasutatud palju *hashtage*(#).

Lisades foto juba avalikult internetti, tuleb arvestada sellega, et foto liikumist ei ole enam võimalik jälgida (Stanford, 2015). Pildist on võimalik teha kuvatõmmis, salvestada see endale arvutisse, jagada edasi jne. On toodud välja, et piirates fotode nägijate arvu, on võimalik vähendada tõenäosust, et lapse foto kaaperdatakse mõnel pahatahtlikul eesmärgil (Stanford, 2015) ning seetõttu soovitatakse hoida oma sotsiaalmeedia konto üldse privaatne (Kulick, 2018). Lapsest fotosid soovitatakse jagada vaid nn. usaldusgruppides, ehk nii, et pildid oleksid nähtavaid vaid lähedasematele inimestele; ja kindlasti tagant järele üle vaadata ka varemalt jagatud fotode privaatsussätteid (Kulick, 2018). Ka on toonud Autenrieth (2018) välja võimaluse asetada pildil lapse näole emotikon, kleeps või mõnel muul viisil lapse nägu varjata. Selliselt saab jagada pilti, mille eesmärk on kuvada tausta, riietust vms, aga kus on peal laps, kelle anonüümsust soovitakse säilitada (Autenrieth, 2018). Samuti soovitatakse (Bearak, 2017; Kulick, 2018) varjata lapsefoto tegemise asukohta st. geotähist, sest näiteks välismeedias on kajastatud juhtumeid, kus fotole jäänud geotähise alusel on häkkerid üles otsinud konkreetse koduse aadressi sooviga last päriselt röövima tulla. Lapseröövi ja digitaalse lapseröövi seoseid mina oma uurimistöös ei käsitle.

Muuhulgas soovitavad eksperdid, et lapse fotot ei tohiks lisada sotsiaalmeedia profiili-või kaanefotoks, kuna see jääb olenemata seadistustest alati avalikuks (Kulick, 2018). Lisaks soovitatakse vanematele enne oma lapse pildi sotsiaalmeediasse lisamist hoolega järele mõelda, kuivõrd meeldiks lastele tulevikus leida endast internetist piinlikke fotosid (Rossen ja Cherry, 2018).

Kuna Eestis on laiema avalikkuse ette jõudnud vaid kaks-kolm juhtumit lapse fotode kaaperdamisest siis võib arvata, et Eestis sellised klassikalised lapse digikuva kaaperdamise juhtumid, kus võõrast last presenteeritakse enda omana, pole kuigi levinud. Küll aga võib sotsiaalmeedias kohata ka võõraste laste piltide kasutamist teistel eesmärkidel. Seega lisaks lapse digikuva kaaperdamisele võib rääkida ka õigusriivist, mis lapse fotode jagamise kontekstis ette võib tulla.

1.3.1. Õigusriive

Õigusriive puhul kasutatakse sarnaselt lapse digikuva kaaperdamisele võõra lapse pilti ilma fotol oleva lapse või tema vanema nõusolekuta, kuid siinkohal ei pruugi foto kaaperdamise eesmärk olla tingimata pahatahtlik. Kuivõrd häiritud sellistest olukordadest inimesed on, kuivõrd tunnevad nad, et nende õiguseid on riivatud, sõltub juba omakorda konkreetsest indiviidist - tema arvamus, hinnangust, tundmustest jms. Ka sotsiaalmeedias võib igapäevaselt kohata olukordi, kus emad reageerivad sellistele lapse õigusi riivavatele juhtumitele väga erinevalt. Näiteks oli Facebookis situatsioon, kus võõras ema lisas beebiriiete ostu- ja müügigruppi pildi võõra lapsega ning postituse juurde kirjutas “Soovin osta pildil olevat kombet. Vabandan võõra pildi kasutamise pärast”. Seejärel kirjutasid mitmed emad pildi alla kommentaariks, et nii ei ole sobilik ilma nõusolekuta teise lapse pilti kasutada, samal ajal kui lapse ema ise kirjutas pildi alla kommentaariks “Et võib ikka kasutada, pole probleemi”. See näide ilmestab hästi seda, kuivõrd erinevalt emad võivad ühe ja sama rikkumise korral reageerida.

Kuid mitte ainult lapse digikuva kaaperdamise juhtumid, kus on tegemist identiteedi varastamisega ei ole karistatavad. Erinevatest seadustest tulenevalt saab rikkumiseks pidada ka kõiki käesolevas peatükis käsitletavaid õigusriive juhtumeid. Alljärgnevalt olen välja toonud kaks erinevat olukorda, mida olen sotsiaalmeedias kohanud ning mida pean oluliseks antud magistritöös õigusriive all tutvustada. Seadusandlikest võimalustest lähtuvalt saab minu täheldatud juhtumid jagada:

- moraalse kahju tekitamise juhtumiteks;
- õigusliku aluseta isikuandmete töötlemisega seotud juhtumiteks.

Moraalse kahju tekitamise alla kuuluvad juhtumid, mis on seotud nii “(emade)avaliku häbistamisega” (*mommy/public shaming*) kui ka pereliikmete ja sõprade omavahelise lastepiltide jagamisega. Moraalse kahju tekitamist reguleerib Euroopa isikuandmete kaitse üldmäärus (Euroopa ..., 2016), milles on öeldud, et iga isikut puudutava info puhul tuleb eelnevalt küsida nõusolek.

“Avaliku häbistamise” (*public shaming*) all käsitletakse olukorda, kus fotode, sõnumite vm informatsiooni jagamisega kritiseeritakse hädasolijaid või muul viisil ühiskonna poolt aktsepteeritud normidele mittevastavaid inimesi ja/või nende käitumist (Laidlaw, 2016). Lapse fotode kontekstis

toimub aga “emade häbistamine” (*mommy wars*), kus püütakse üksteist üle trumbata, tehes maha teise ema lapsekasvatamise meetodeid, otsuseid vms (Abetz ja Moore, 2018). Olen ka ise märganud sotsiaalmeedias olukorda, kus Facebooki turvahällide-ja toolide teemalisse infogruppi lisati pilt võõrast lapsest turvahällis ning postituse eesmärk oli kritiseerida lapsevanemat, kes oli valesti turvavarustust kasutanud (nt. rihmad liiga lõdvalt või jooksid valedest kohtadest). Avalikuks häbistamiseks võib sarnaselt pidada ka järgmist sotsiaalmeedias märgatud olukorda, kus ema jagas oma Facebooki beebigruppi pildi 6-kuusest lapsest jäätist söömas. Pilt edastati omakorda kitsamasse Facebooki vestlusgruppi, kus siis fotot jaganud ema käitumist kritiseeriti. Oluline on siinkohal märkida, et lapse piltide avalikul kritiseerimisel ei soovita kritiseerida last, vaid pigem tema vanemat või vanema lapsekasvatuse meetodeid. See, et laps on parasjagu pildil või asjaosaline, on pigem taolise käitumise puhul vähem tähtis. Kuigi avaliku häbistamise puhul ei saa lapse pildi kasutaja teguviisi moraalseks pidada, siis erinevalt lapse digikuva kaaperdamise olukordadele, ei ole siinkohal tegemist identiteedi varastamisega. Pigem võib arvata, et taolised käitumised toimuvad mõtlemata, hetkeemotsiooni ajal ning võõra lapse pildi kasutajad ei adugi, et võivad teise inimese tundeid, aga siinjuures ka lapse, õigusi riivata.

Ka enda pere - või sõpraderingis oleva lapse pildi jagamine ilma vanema nõusolekuta võib tekitada mõnedel puhkudel vanemates negatiivseid emotsioone ja tunde, et fotol olija ja tegija õigusi on riivatud. Seetõttu on oluline, et alati küsitaks enne pildi kasutamist või jagamist pildil olijalt nõusolekut, või lapse fotot jagades, nõusolekut lapse vanemalt. Ka Andmekaitse Inspektsiooni kodulehel (Iro, 2017) rõhutatakse, et teistest inimesest infot, pilte või videosid võib avaldada vaid inimese enda nõusolekul.

Õigusliku aluseta isikuandmete töötlemisega seotud juhtumid puudutavad olukordi, kus ettevõtte on kaaperdanud internetti postitatud lastepilte oma toodete reklaamimiseks. Sellised olukorrad võivad juhtuda näiteks kasvõi Instagramis jagatavatel fotodel, kus lapsed on riietatud konkreetse brändi riietesse ja postituse juurde on märgitud ka #firmanimi. Lasteriiete disaini või müügiga tegelevad ettevõtted võivad sellistel puhkudel olla huvitatud kasutama võõra lapse fotosid, ilma ema nõusolekut küsimata. Sellise teguviisiga rikutakse aga taas Euroopa isikuandmete kaitse üldmäärust, mille kohaselt ei tohi lapse andmeid ilma vanema nõusolekuta kasutada, ammugi veel turunduslikul eesmärgil (Euroopa ..., 2016 (38)), mida ettevõtted lastepiltide abil oma firmat reklaamides kahtlemata taotlevad.

Kõigi eelnimetatud lapse piltide loata kasutamise korral, sealhulgas ka lapse digikuva kaaperdamise ehk identiteedivarguse puhul, rikutakse seadust. Karistusseadustiku (2019) kohaselt on selliste süütegude puhul, kus kahjustatakse ohvri õigushuve, tegemist kuriteoga. Tõsi küll, igal eelnimetatud lapse pildi nõusolekuta kasutamise juures on oma tõsiduse aste ja ka rikutavad seadused on erinevad, kuid sellegipoolest on igal juhul tegemist nii vanemate kui laste õiguste rikkumisega, mille korral on Karistusseadustiku (2019) kohaselt lapse seaduslikul esindajal ehk antud juhul emal õigus soovi korral pöörduda abi saamiseks kohtusse. Ka Andmekaitse Inspektsiooni kodulehel (Kui..., 2015) on öeldud, et taolistel puhkudel on tegemist eraisikute vahelise vaidlusega, mida saab lahendada tsiviilkohus.

On arusaadav, et kõigi kolme eeltoodud lapse digikuva kaaperdamise viisi puhul kohtusse ei jõuta. Kohtu sekkumiseks puudub sageli ka selge vajadus, sest rikkumiste raskusastmed on erinevad ja emad kogevad ka rikkumisi erinevalt. See, kuidas ema kasutab oma õigusi lapse pilti nõusolekuta kasutanud inimesega tegelemiseks, on iga vanema enda otsus, kuid lisaks kohtuteele on eelnevalt ka mitmeid teisi võimalusi taolise olukorra lahendamiseks (Iro, 2017). Andmekaitse Inspektsioon (Iro, 2017) soovib nõusoluta sotsiaalmeediasse tehtud fotopostituse puhul esmalt pöörduda pilti ilma loata kasutanud isiku poole, kui aga lahendust ei leita ning isik ei ole nõus pilti ära kustutama, siis on võimalik pöörduda ka pildi eemaldamiseks sotsiaaltööstuse haldaja poole (näiteks Facebooki, Instagrami poole), kus pilt üleval on (Iro, 2017). Lisaks on ka võimalik küsida pildi eemaldamiseks abi ja nõu nii veebikonstaablilt kui ka Andmekaitse Inspektsioonilt (Iro, 2017). Oluline on mitte jääda oma murega üksi, seega julgustab Andmekaitse Inspektsioon (Iro, 2017) ka julgelt abi paluma.

II VALIM JA METOODIKA

Järgnevas peatükis kirjeldan andmete kogumise ja analüüsimise meetodit ja valimi moodustamist. Samuti annan ülevaate uuringu eetilise küljest ja reflekteerin enda rolli uurijana.

2.1. Valim

Magistritöö eemärgist ja uurimisküsimustest lähtuvalt kuulusid töö valimisse 20 Eestis elavat väikelapse (0-2 aastane) ema, kelle hoiakuid, praktikaid ning võimalikke negatiivseid võrguvanemlusega seonduvaid kogemusi antud töö raames uurisin.

Algselt plaanisin valimi moodustada kümnest emast, kelle laps on vanuses 0-2 eluaastat ja kellel on digikuva kaaperdamise kogemus. Kuna soovitud valimit ei õnnestunud kokku saada, siis otsustasin lapse digikuva kaaperdamise kogemuse valimi moodustamise kriteeriumite hulgast välja jätta. Tagantjärele mõeldes tõden, et algne idee ja seega valimi moodustumine võis nurjuda seepärast, et emadele oli lapse digikuva kaaperdamise mõiste võõras, mistõttu nad ei osanud enda negatiivseid veebikogemusi digikuva kaaperdamisega seostada või ei pidanud neid enda jaoks negatiivseteks/postiivseteks kogemusteks.

Intervjueeritavad leidsin kasutades strateegilist valimit. Kalmuse, Masso ja Linno (2015) kohaselt iseloomustab strateegilist valimit informantide valimine vastavalt uuritava teema seisukohalt olulistele tunnustele. Samuti tagavad konkreetsete tunnused andmete võrreldavuse hilisemas analüüsi faasis (Kalmus jt, 2015). Kuna varasematest uuringutes nähtus, et just emad on sotsiaalmeediasse lastepiltide- ja informatsiooni jagamisel aktiivsemad (Brosch, 2016), otsustasingi valimi moodustamisel keskenduda emadele. Lisaks nähtus AVG (2014) uuringust, et 81%-il 0-2 aastastest lastest on sotsiaalmeedias juba mingisugune profiil. Seega valimisse sattumise kriteeriumiks oli ka tingimus, et emade laps/lapsed on vanuses 0-2 eluaastat ja emad omavad vähemalt ühte sotsiaalmeedia kontot. Uuringus osalejatele ei seatud vanuselisi- või elukohajärgseid kriteeriume, samuti ei olnud valimisse sattumise eelduseks sotsiaalmeedia kasutamise sagedus või asjaolu, et ema on jaganud sotsiaalmeedias oma lapsest pilte. Lähtudes töö eesmärgist uurida, kuidas suhtuvad 0-

2 aastaste väikelaste emad võrguvanemlusse, kuivõrd tajuvad nad erinevaid võrguvanemlusega kaasneda võivaid riske, eelkõige lapse digikuva kaaperdamist ning kuivõrd on nad ise pidanud võrguvanemluse varjukülgedega kokku puutuma, siis püüdsin hoida vastajatele võimalikult vähe kriteeriumeid, et saavutada laiem vaade.

Uuringus osalejate leidmiseks kasutasin kombineerituna mugavusvalimit ja lumepallimeetodit. Mugavusvalimi puhul leitakse liikmed uurijale lihtsasti kättesaadavate tunnuste abil (Õunapuu, 2014: 142). Kuna minu sõprade ja tuttavate hulgas leidsin mitmeid uuringu kriteeriumitele vastavaid emasid, siis mugavusvalimi kasutamine võimaldas mul pöörduda oma lähikonnas olevate väikelaste emade poole. Lumepallimeetod, seevastu, seisneb sihtgrupi liikmete omavaheliste kontaktide kasutamises (Õunapuu, 2014: 144). Sellest lähtuvalt küsisin igalt intervjuus osalejalt, kas nad oskavad soovitada veel kedagi, kes vastab minu valimi kriteeriumitele ja võiks olla valmis intervjuus osalema. Samuti uurisin ka, kas nad teavad emasid, kellel on olnud lapse digikuva kaaperdamise kogemus. Vastates küsimusele jaatavalt ja jagades ka isiku kontakti, õnnestus mul lumepallimeetodit kasutades jõuda ka nende emadeni, kes on võrguvanemluse tõttu kogenud veebis negatiivseid olukordi, mh. langenud lapse digikuva kaaperdamise ohvriks.

Uuritavatega võtsin ühendust peamiselt Facebookis, mõnel juhul ka e-kirja või telefonikõne teel. Alustuseks viisin läbi vaatlusi erinevates lasteteemalistes Facebooki gruppides, jälgides postitusi, võimalikke vihjeid lapse digikuva kaaperdamise kohta ja emade kommentaare lastepiltide jagamise teemal. Samuti postitasin isiklikule Facebooki ajajoonele üleskutse osaleda uuringus (vt Lisa 3). Postituses tutvustasin uuritavat teemat, uuringus osaleja õigusi ja kaitset ning palusin võtta ühendust emadel, kellel on olemas kogemus lapse digikuva kaaperdamisega. Olles teadlik, et sellisel üldpostitusel võib olla reageerijate arv minimaalne, siis otsustasin ka kitsamates ringides oma postitust jagada. Seega pöördusin erinevate Facebooki beebigruppide administraatorite poole palvega jagada oma üleskutset nende kinnises grupis. Respondentide leidmiseks kirjutasin ka mitmetele emadele, kelle postitused erinevatel sotsiaalmeedia platvormidel andsid alust arvata, et neil võib olla kogemus lapse digikuva kaaperdamisega või kelle kohta olin saanud vihje, et neil selline kogemus olla võib. Alles kõige viimases järjekorras pöördusin enda jaoks mugavama valiku poole ehk kõnetasin oma tuttavaid emasid.

Tabel 1 annab ülevaate intervjuueeritavatest ja nende sotsiaalmeedia kasutuspraktikatest. Uuringus osalejatele anonüümsuse tagamiseks on isikud tähistatud koodidega.

Tabel 1. Valimi tutvustus

Kood (tähis+vanus)	Mitu last/laste vanus	Kasutatavad sotsiaal-meedia keskkonnad	Laste piltide jagamise sagedus
R1(29)	1laps / 1-aastane	Facebook	-
R2(29)	1 laps / 8-kuune	Facebook, Instagram	2-3 korda aastas
R3(26)	1 laps / 2-kuune	Facebook, Youtube	-
R4(29)	2 last / 2-aastane, 4-aastane	Facebook, Instagram, Google+	2-3 korda aastas
R5(42)	1 laps / 6-kuune	Facebook	-
R6(28)	1 laps / 2-aastane	Facebook, Instagram	2 korda aastas
R7(26)	1 laps / 8-kuune	Facebook, Instagram	-
R8(34)	3 last / 11-aastane, 10-aastane, 2-aastane	Facebook, Instagram	2-3 korda aastas
R9(29)	2 last / 9-aastane, 10-kuune	Facebook, Instagram, Youtube	-
R10(28)	1 laps / 2-aastane	Facebook, Instagram, Youtube	1 kord kuus

Kood (tähis+vanus)	Mitu last/laste vanus	Kasutatavad sotsiaal-meedia keskkonnad	Laste piltide jagamise sagedus
R11(27)	2 last / 1-aastane, 6-aastane	Facebook, Instagram	1 kord päevas
R12(30)	1 laps / 10-kuune	Facebook, Instagram, Youtube	1-2 korda kuus
R13(28)	1 laps / 8-kuune	Facebook, Instagram	2-3 korda aastas
R14(27)	1 laps / 2-aastane	Facebook, Instagram	1 kord kuus
R15(29)	2 last / 2-aastane, 8-kuune	Facebook, Instagram, Viber, HangOuts	2-4 korda kuus
R16(38)	1 laps / 2-aastane	Facebook, Instagram, LinkedIn	1 kord kvartalis
R17(35)	2 last / 2-aastane, 2-kuune	Facebook, Instagram	1-2 korda nädalas
R18(30)	2 last / 4-aastane, 2-aastane	Facebook, Instagram	2-3 kuus
R19(25)	1 laps / 2-kuune	Facebook, Instagram	-
R20(28)	1 laps/ 1-aastane	Facebook	2 korda aastas

Järgmises alapeatükis tutvustan meetodit, mida kasutasin andmete kogumiseks.

2.1.1. Andmekogumismeetod

Uuringu empiirilised andmed kogusin perioodil november 2018 - märts 2019 semi-struktureeritud intervjuu meetodit kasutades. Jamshedi (2014) ja Laheranna (2008) kohaselt võimaldab semistruktureeritud intervjuude meetod püsida ühekordse intervjuu ajal selgelt uurimisfookuses, võimaldades uurijal samas olla avatud lisainfole, millest võiks hiljem analüüsi tegemisel abi olla. Intervjuu kasuks otsustasin meetodi paindlikkuse tõttu (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara, 2005: 192), mis võimaldas küsimusi esitada, sõnastada ja täpsustada vastavalt osalejale ja vestluse arengule. Kuna uurijad on varemalt märkinud, et intervjuu meetodiga on võimalik koguda isegi oodatust rohkem informatsiooni (Hirsjärvi jt, 2005: 192), siis lootsin minagi, et intervjuueeritavad vaatavad positiivselt võimalusele enda kogemusi ja arvamusi avaldada. Meetodi kasuks otsustades olin samas teadlik, et, minu valitud meetodil on ka omad puudused, kuid neil peatun täpsemalt metodikriitika peatükis (vt ptk IV Metodikriitika).

Uuritava teema tundlikkuse tõttu viisin läbi individuaalintervjuud. Lähtudes asjaolust, et uurin väikelaste emasid, kellel ei pruugi olla väga lihtne kodust ja lapse kõrvalt lahkuda, siis individuaalintervjuu oli hea viis arutada teemasid intervjuueeritavaga talle sobival ajal, kohas ja mugavates tingimustes. Kuna plaanisin uurida ka emade kokkupuuteid erinevate riskidega, eelkõige nende võimalikke lapse digikuva kaaperdamise kogemusi, oli minu jaoks oluline intervjuu läbi viia privaatselt (Lepik, Harro-Loit, Kello, Linno, Selg ja Strömpl, 2014).

Intervjuuks olid mul ette valmistatud põhiküsimused ja -teemad. Intervjuukava koosnes järgmistest teemaplokkidest (vt Lisa 2):

I osa - Intervjuu esimene osa koosnes sissejuhatavatest ning nn soojendusküsimustest. Selles osas soovisin teada peres kasvavate laste arvu ning ema ja laste vanust. Muuhulgas küsisin mõned küsimused emade sotsiaalmeedia kasutuspraktikate kohta, nt. uurisin, milliseid platvorme ja kui tihti nad külastavad.

II osa – Keskendus võrguvanemluse teemale, muuhulgas soovisin kaardistada, kuivõrd intervjuueeritavad jagavad oma lastest sotsiaalmeedias fotosid ning mis tingimustel nad seda teevad.

III osa – Selles osas keskendusin konkreetsemalt ühele lastepiltide jagamisega kaasneva võivale riskile - lapse digikuva kaaperdamisele ning uurisin emade teadlikkust antud riskist ning nende kokkupuuteid selliste olukordadega.

IV osa – Selles plokis püüdsime koos intervjuueeritavatega kaardistada soovitusi, kuidas võrguvanemlusega kaasneda võivatest riskidest hoiduda ning milline oleks siinkohal nii iga postitaja, teenusepakkuja kui riigi (seadusandluse) roll.

Intervjuude läbiviimisel kasutasin ka ühte projektiivtehnika võtet (vt Lisa 2), et toetada intervjuueeritavaid nende mõtete väljendamisel (Lepik jt, 2014) ja anda neile eluliste lapse digikuva kaaperdamist käsitlevate näidete näol parem ülevaade uuritavast probleemist. Kuna lapse digikuva kaaperdamise teemat ja mõistet võib pidada emade jaoks mõnevõrra võõraks, siis kasutasin kahte välismaa ajakirjanduses toodud näidet lapse digikuva kaaperdamise juhtumitest, et aidata intervjuueeritaval konteksti paremini mõtestada ning abistada teema üle arutlemisel.

Intervjuud toimusid nii silmast-silma kui ka Messengeri-, Skype- ja telefonikõne teel. Janghorban, Roudsari ja Taghipourka (2014) kohaselt on kõne teel toimunud intervjuude eeliseks paindlikkus aja-ja asukoha suhtes. Seetõttu oli mul kõne (nii Messengeri-, Skype- kui ka telefonikõne) abil võimalik läbi viia intervjuusid ka emadega, kellel on keeruline leida aega lapse kõrvalt silmast-silma kohtumiseks. Kõik üheksa kõne teel läbiviidud intervjuud olid suulised, ilma videota. Leian, et video mitte kasutamine aitas vähendada intervjuueeritavate pingeid ja luua emadele vastamiseks mugavama keskkonna (said samal ajal toita last, ei pidanud hoolitsema enda-või kodu korrashoiu pärast vms). Näost-näku kohtumisi oli kokku kümme - kaheksa neist toimusid intervjuueeritava kodus, üks intervjuueerija kodus ja üks kohvikus. Silmast-silma intervjuu eeliseks, võrreldes kõne teel läbiviidud intervjuuga, oli võimalus lugeda vastaja kehakeelt, et vastavalt sellele täpsustada/laiendada küsimust. Seevastu Skype või telefoni teel läbiviidud intervjuu vastused olid minu hinnangul konkreetsemad ja selgemad ning vähenes ka võimalik intervjuueerija mõju intervjuueeritava vastustele. Intervjuud salvestasin diktofoniga ning hiljem transkribeerisin (kokku 238 lehekülge). Kõige pikem transkriptsioon oli 23 lehekülge ja kõige lühem 7 lehekülge pikk. Intervjuude kestvus oli keskmiselt 45 minutit.

Erandkorras andsin kooskõlas magistritöö juhendaja Andra Siibakuga ühele emale võimaluse vastata intervjuuküsimustele ka e-kirja teel. Seda põhjusel, et intervjuueeritaval ei olnud võimalik osaleda intervjuus ei näost-näku ega kõne vahendusel, kuid kuna informandil oli kogemus lapse digikuva kaaperdamisega, siis pidasin oluliseks tema arvamusi ja kogemust töös kajastada. Intervjuude sisulise kvaliteedi osas ma suuri erinevusi ei täheldanud, mistõttu leian, et nii silmast-silma kui ka kõne teel läbiviidud intervjuudest kogutud materjali on võimalik koos analüüsida.

2.1.2. Analüüsimetod

Andmeid analüüsisin kasutades kvalitatiivset sisuanalüüsi meetodit. Kalmuse jt (2015) kohaselt võimaldab see meetod saada tekstist tervikliku ülevaate, keskendudes vaid peamistele ja olulistele tähendustele, kuid võimaldab ka tõlgendada ridade vahele peidetut. Laherand (2008: 290) lisab, et kvalitatiivse sisuanalüüsi meetod sobib hästi vähem uuritud valdkondade kirjeldamiseks. Leian, et minu magistritöö teema puhul on tegemist nii Eesti kui maailma kontekstis vähe uuritud valdkonnaga ning kuna minu eesmärk oli uurida väikelaste emade mõtteid, arvmusi ja kogemusi, siis võib kvalitatiivset sisuanalüüsi pidada sobivaks andmeanalüüsi meetodiks.

Empiiria analüüsi alustasin transkriptsioonide lugemisega, kuni ilmneseid korduvad mõtted ja teemad. Nendest tulenevalt lõin suuremad kategooriad, milleks olid: lastepiltide jagamise praktikad; lastepiltide jagamisel kasutatavad privaatsussätted; emade mõtted lapse digikuva kaaperdamisest; emade kokkupuuted lapse digikuva kaaperdamisega; emade soovitusel, kuidas hoidud lapse digikuva kaaperdamisest ning teenusepakkuja ja seadusandluse roll hoidmaks ära lapse digikuva kaaperdamise juhtumeid. Transkriptsioonide lugemise ja peamiste kategooriate leidmise järel alustasin kodeerimisega, mille viisin läbi käsitsi, väljatrükitud tekstide põhjal. Kodeerimisel kasutasin avatud ehk induktiivset lähenemist, mis aitab paremini mõista intervjueritavaid, nende mõtteid ja tähendussüsteeme (Kalmus jt, 2015). Induktiivse kodeerimise puhul tuletatakse koodid tekstist ning antakse olulistele osadele tähendused (Kalmus jt, 2015). Tekstide kodeerimisel märkisin ära kohad, mis haakusid ülaltoodud kategooriatega ning mis sisaldasid minu silmis olulist informatsiooni. Lisaks lõin suurte kategooriate alla veel alakategooriad, kuhu samuti lisasin sobivaid koode. Empiiriast kogutud kategooriatest jäid alles vaid need, mis läksid kokku minu uurimistöö fookuse- ja püstitatud uurimisküsimustega.

Tekkisid järgmised põhikategooriad:

võrguvanemluse praktikad;
lapse digikuva kaaperdamine;
lapse digikuva kaaperdamise riski soodustavad tegurid;
emade soovitusel lapse digikuva kaaperdamisest hoidumiseks.

Uuringutulemustele kontsentreerun tulemuste (vt ptk III) peatükis.

2.2. Uurija eetika

Tundlike teemade uurimise all mõistan olukorda, kus uurimistöös osalemine võib avaldada otsest või kaudset efekti asjaosalistele või nende esindajatele (McCosker, Barnard ja Gerber, 2001). Käesoleva magistritöö teemat võib samuti pidada delikaatseks, kuna muuhulgas uuritakse ka emade negatiivseid võrguvanemlusega kaasnevaid kogemusi, mh. lapse digikuva kaaperdamise juhtumeid.

Uuringus osalemine nõuab intervjueeritavatelt oma personaalse informatsiooni ja mõtete avalikustamist, mida ei pruugi teada isegi nende lähedased. Seega on oluline, et uuringus osalemine oleks emadele vabatahtlik (Babbie, 2004).

Enne uuringus osalemist palusin intervjueeritaval allkirjastada nõusoleku vormi (vt Lisa 1). Kuna uurija kohustus on jälgida, et vastajad said osalemise tingimustest aru ning et intervjuuküsimused oleksid vormistatud ning esitatud neutraalselt (Babbie, 2004), siis selgitasin ka mina enne nõusoleku vormi allkirjastamist osalejale uuringu eesmärki ning seda, kuidas kogutud andmeid kasutatakse. Enne intervjuud teavitasin ka emasid ligikaudsest ajakulust ja võimalikest ebamugavatest küsimustest. Informeeritud nõusoleku lehe allkirjastamisega kinnitas intervjueeritav, et osaleb uuringus vabatahtlikult, on nõus vestluse salvestamisega ning saab aru, mis kontekstis kogutud andmeid kasutatakse.

Andmeid analüüsid ja tõlgendasin järgisin, et tagatud oleks vastajate anonüümsus ning et uurimistulemusi esitades ei oleks võimalik tuvastada uuritavat, sündmuskohta või teisi asjaosalisi identifitseerivaid andmeid. Ka Laherand (2008) peab oluliseks intervjueeritavate anonüümsuse tagamise ning isikut tuvastava informatsiooni eemaldamist intervjuudest, et ennetada äratundmisega kaasnevat kahju. Anonüümsuse tagamiseks on transkriptsioonidest eemaldatud kõik isikuandmed ning muu identifitseeriv info ning tulemuste all esitatud tsitaadid on märgistega R (respondent), millele järgneb transkriptsiooni number kirjutamise järjekorra alusel vastavalt 1-20 ja sulgudes intervjueeritava vanus. Lisaks rõhutas Laherand (2008) konfidentsiaalsuse tagamise tähtsust, et uuritav materjal ei satuks kolmandatele inimestele. Konfidentsiaalsuse tagamiseks kindlustamiseks hoidsin intervjuude salvestisi ja allkirjastatud nõusoleku vorme isiklikus arvutis, mis oli kaitstud parooliga. Samuti kirjutasin transkriptsioonid oma Google drive'i kausta, millele oli ligipääs vaid minul kui uurijal ja minu lõputöö juhendajal.

Usun, et selge ülevaade uuringus osalemisel ning anonüümsuse ja konfidentsiaalsuse tagamine muutsid intervjueeritavad avatumaks. Uurijana tajusin, et ilma nimesid nimetama julgesid emad tuua näiteid, mida ise olid sotsiaalmeedias kohanud, jagada mõtteid ja kogemusi.

2.3. Uuriija reflektiivsus

Uurijana on oluline teadvustada enda mõju uurimuse erietappidele, mis võivad olla tingitud nii asukohast, eeldustest, taustast jm asjaoludest (Palaganas, Sanchez, Molintas ja Caricativo, 2017: 427). Püüdsin jälgida, et alates uurimuse planeerimisest kuni lõppvormistuseni oleksid töösad võimalikult erapooletult esitatud.

Intervjuuküsimused koostasın võimalikult neutraalsed, et ei oleks suunatud küsimusi või uurija enda seisukohta väljendavaid märke. Viies aga esimest korda uurijana läbi nii mahukaid ja põhjalikke intervjuusid, siis esimeste intervjuude puhul võis täheldada olukorda, kus kirjutatud küsimusi esitasin liiga enda järgi kohandatult või enda sõnadega, mis võis peegeldada uurija enda seisukohta/hoiakut uuritava teema suhtes. Samuti võis mõjutada ka liigne sõbratasandi vestlus ning struktureeritud intervjuu vorm asendus pigem vabas vormis vestluseks. Seepärast leian, et intervjuud mulle võõraste emadega kulgesid konkreetsemalt. Emadega intervjuusid läbi viies olid arusaadavatel põhjustel tihti juures ka lapsed, mistõttu tuli olla aja suhtes paindlik ning pidin arvestama lisaajaga, mis võis kuluda lastega tegelemisele.

Inimestega vesteldes on mul harjumus endamisi noogutada jutule kaasa, öeldes “mhmh”. Selliseid olukordi tuli ette ka intervjuu ajal, kui ma kuulasin pingsalt intervjueeritava vastuseid. Teadvustasin endale sellist käitumist ning üritasin neid olukordi vältida. Siiski inimlikult tuli ette hetki, kus ma noogutasin endamisi liiga agaralt kaasa, mis omakorda võis intervjueeritavate mõttekäiku kas katkestada või muul viisil suunata. Lapsevanemana on mul ka endal kindel seisukoht lastest piltide jagamise teemal sotsiaalmeedias, kuid ma üritasin hoida seda siiski enda teada ning arutada neil teemadel vabalt alles pärast intervjuu lõppu. Teadvustan, et töö autorina võisin ma inimlikust eksimusest ja harjumuslikust kehakeelest tingituna tahtmatult mõjutada intervjuu tulemusi. Sellest kogemusest õppisin eelkõige seda, et intervjuul võiks tugineda võimalikult palju enda poolt ette valmistatud küsimustele ning lisaküsimused esitada samuti võimalikult lühidalt ja konkreetset.

Intervjuudes olin avatud ning kuulasin pingsalt vastuseid, et küsida lisaks võimalikult asjakohaseid ja teemafookuse hoidmiseks olulisi küsimusi. Kui vastus jäi minu jaoks ebaselgeks, siis täpsustasin üle, et olen saanud intervjueeritavast õigesti aru. Usun, et oskasin intervjuude ajal üsna hästi hoida kinni ette antud struktuurist, et intervjuu fookus ei läheks kaduma ning leida ülesse olulised kohad, kus küsida lisaküsimusi või arendada mõttekäiku edasi.

Leian, et intervjuusid mõjutas asjaolu, et emadele oli lapse digikuva kaaperdamise mõiste võõras. Mis on ka täiesti arusaadav, sest eestikeelne mõiste sellises tähenduses on loodud alles käesoleva magistritöö tarbeks ning kuna enamikel intervjueeritavatest puudus endal lapse digikuva kaaperdamise kogemus, siis võiski neil kohati olla raske teemaga suhestuda. Leian, et minu toodud konkreetsed näited lapse digikuva kaaperdamise juhtumitest, mida arutasime projektiivtehnika harjutuse raames, aitasid intervjueeritavate jaoks teemat avada ning tekitasid olulist diskussiooni.

Kindlasti oli intervjuude läbiviimine minu jaoks väga õpetlik kogemus. Kui esimeste intervjuude puhul võis märgata mitmeid puudujääke minu kui uurija korrektse esitluses, siis iga intervjuuga teadlikult üritasin vigu vältida ja tuua rohkem sisse mehaanilisust.

III TULEMUSED

Tulemuste osa on jagatud kolmeks peatükiks: võrguvanemluse praktikad, lapse digikuva kaaperdamine ja emade mõtted, kuidas hoiduda võrguvanemlusega kaasneda võivatest negatiivsetest veebikogemustest. Lisaks tutvustan võrguvanemlusest hoidumise põhjuseid kui ka lapse digikuva kaaperdamise alavorme.

3.1. Võrguvanemluse praktikad

Intervjuudest nähtus, et emade digivanemluse praktikates mängivad erinevad sotsiaalmeedia platvormid, eriti aga Facebook ja Instagram, ning kiirsuhtluskanal Messenger olulist rolli (vt Tabel 1). Eriti just Facebooki lasteteemalistes gruppides (nt. beebigrupid, riite ostu-ja müügigrupid) osalemine on muutunud igapäevaseks osaks lapsevanemaks olemisest.

/.../ Facebooki ma kasutan nüüd ainult põhimõtteliselt informatsiooni saamiseks. On beebigrupid, sealt ma saan nagu mingisuguse, nagu talletan mingisuguse informatsiooni. Või siis müügigrupid. Need on nagu peamised kaks põhjust, miks ma neid kasutan. Ja piltide lisamiseks ja sellist asja ma kasutan ainult Instagramis. (RT7(23))

Ka laste fotode jagamine sotsiaalmeedias oli intervjuueeritud emade seas üsna levinud tegevus. Enamik uuringus osalenud emadest oli kunagi jaganud oma lapsest sotsiaalmeediasse avalikult pilte, enamik intervjuueeritavatest jagas pilte ka uuringu perioodil. Lastepiltide jagamiseks eelistasid intervjuueeritud emad kasutada Instagrami, kuna leiti, et seal puudub üleliigne “müra” reklaamide ja gruppide näol. Instagrami eelistamise kasuks rääkis uuringus osalenud emade sõnul ka tõik, et sealne sõpruskond st. kontaktid on tavaliselt privaatsemad ja sõprade kesksemad, seevastu kui Facebooki auditoorium on laiem ning koosneb ka sellistest kontaktidest, kellega ei ole ammu suheldud.

/.../ Instagramis on mul kitsam sõprade ring, et ma olen sinna teadlikult võtnud sellised nagu noh vähem sõpru olen sinna teadlikult võtnud endale (RT12(30)).

Intervjuudest ilmnes, et peamiselt ajendab intervjueeritud emasid sotsiaalmeediasse oma lapsest pilte lisama soov jagada oma sõprade ja tuttavatega lapsevanemaks olemise rõõme, kajastada lapse arengulisi edusamme ning kasvamist. Samuti peeti oluliseks pere jaoks tähtsamate sündmuste nt. lapse sünnipäevad, fotograafi juures käik jms. ning tähtpäevade ära märkimist ja talletamist sotsiaalmeedias.

Mis ma olen jaganud, oligi kui kas sai 2-kuuseks, et selline väike nublu on meil olemas ja siis olid sellised jõulupildid. Et jõulupildid olid ja sellised, mida tahaks jagada. (RT13(28))

Võimalike põhjustena, miks emad üleüldse oma lastest sotsiaalmeedias fotosid jagavad töid intervjueeritavad välja ka veel kiituse otsimist, gruppidest info küsimist ning soovi olla hea lapsevanem.

/.../ lähtutakse sellest, et nunnu ja tore ja tahaks laike rohkem saada ja ikka natuke edevad ka ma arvan, et selline meeliülendav, kui keegi ütleb Sulle, oii kui nunnu, oii kui armas jne /.../ (RT16(38))

Lastefotode jagamise kontekstis võiski intervjueeritute puhul eristada peamiselt kahte lähenemist: mõned üksikud emad valimist jagasid lastest fotosid igapäevaselt (vt Tabel 1), seevastu enamik intervjueeritavaid postitas fotosid vaid siis, kui oli nende arvates mingi oluline sündmus või jäädvustamist vajav olukord, mida teistega jagada sooviti nt. sünnipäevad, esimesed arenguetaapid/lasteaia sündmused jne. Pildivalikul peeti oluliseks kriteeriumiks ka pildi kvaliteeti, näiteks eelistati avalikkusega jagada professionaalse fotograafi juures tehtud fotosid. Selliseid sündmustepõhiseid jäädvustusi jagati kord kuus, või veelgi harvem, kord kvartalis. Seega võib ka intervjueeritud emade lastepiltide jagamise praktikaid sotsiaalmeedias pidada pigem konservatiivseteks.

Aga üldiselt ma postitangi siis, kui on ka laste jaoks, ma ei tea, kas nt on sünnipäev nagu, et ma ei tea, et tuttavad, kes ei ole ammu neid näinud ja kui palju on laps on aastaga kasvanud nagu või mis nägu ta on onju. Ja kuna me käime korra aastas suvel nagu ka perega nagu pildistamas, siis üldiselt olen ma siis ka pannud. /.../ kui kellelgi mingi tähtpäev või üks laps läks lasteaeda nagu, et siis on minu jaoks ka nagu fikseeritud sellised nagu, ma ei tea, sündmused siis /.../. (RT4(29))

Samas oli intervjueritute hulgas ka emasid, kes eelistasid oma lastest jagada pigem argiseimaid pilte, ning lähtusid valiku tegemisel emotsioonist, mis fotol kujutatud oli.

/.../ pigem on emotsioon äkki, rohkem. Selline, kui ta nt. üks pilt on selline, kus ta hommikul kaissu ronis onju, siis esimest korda selline ülinunnu hetk oli. See oli selline noh, pigem emotsiooni asi ja üks, kus ta mängis peitust ja siis see ka, kus ta oli alles väike seal ja alles õppis mängima. Ja siis nii nunnult mängis “kuku” mängu esimest korda. (RT6(28))

Samas nähtus intervjuudest, et igapäevaste, näiteks koduriietes tehtud fotode jagamisest sotsiaalmeedias pigem hoiduti, kuna leiti, et mõningad fotografeeritud hetked on siiski niivõrd privaatsed ja isiklikud, et neid ei ole sobilik laiema avalikkusega jagada.

/.../ meie oma olemised, meie oma rõõmud, et ma ei vannita last ja tee seal sellepärast pilti, et nagu pärast ma ei tea sõbrannadele jagada onju...need on nagu meie mälestused ja meie hetked /.../ Et teised nagunii ei tunneta täpselt samu asju, mida mina sel hetkel. (RT4(29))

Eelnevast näitest ilmneb ka, et enamik uuringus osalenud emasid oli kas teadlikult või mitte teadlikult lapse privaatsuse säilitamise eesmärgil hakanud lastepiltide jagamisel rakendama erinevaid privaatsussätteid. Valdaval enamusel intervjueritud emadest oli kasutusel vähemalt üks privaatsuse säilitamise strateegia. Kõige enam kasutasid intervjueritud emad nn. sõpraderingi haldamise võimalust ehk lastefotosid jagatakse eelkõige kinnistel sotsiaalmeedia kontodel või gruppides.

Mul Instagramis on vaata see, et kes saavad Sind jälgida, peavad Su nõusoleku küsima, et muidu on privaatne (RT10(28)).

Veelgi privaatsemaks fotode jagamiseks kasutati Messengeri kinniseid vestlusgruppe. Uuringust nähtus, et need emad, kes muidu avalikult oma lapsest sotsiaalmeediasse fotosid ei lisa, jagavad siiski lapsest pilte Messengeri privaatvestlus(t)es. Ka olid paljud intervjueritud loonud Messengeri grupivestluse pereliikmete ja sugulaste vahel, et hoida neid selle kaudu kursis lapse kasvatamisega ja jagada igapäevasemaid fotosid perekonna igapäevaelust ja tegemistest. Kui Facebooki avalikult lastest pilte postitades on lapsepildid nähtavad ka pigem tuttavatele inimestele, siis Messengeris jagatakse pilte siiski vaid lähedasematele, näiteks pereliikmetele või sõpradele/sõbrannadele. Intervjuudest nähtus, et Facebooki avalikul postitamisel ja Messengeri saatmisel erinesid ka

pildid. Näiteks tõdesid emad, et Facebookis avalikult fotosid jagades eelistavad nad lisada pigem kvaliteetsemaid pilte, ka profifotograafi juures tehtuid, kuid Messengeris saadetakse enamasti enda telefoniga tehtud igapäevaseid pilte, sealhulgas lõbusaid seike, videosid lapsest jne.

Pigem nagu üldises äkki al'a Facebooki avalehele ma ei paneks [lapse fotot], et ongi mõnus on see, et seal Messengeris on tekkinud sellised grupid, kus ongi sellised peregrupp, vanavanemad, tädid-onud või sõbrannade mingi grupp, et seal on küll ütleme selliste piltide ja ütleme v-o tõesti selliste lume peal kelgus või teistsuguseid pilte, kui mis siin v-o niimoodi Facebooki lehele panna. Rohkem oma lähedastele niimoodi jagada, intiimsemaid v-o rohkem lähedasemaid pilte. (RT13(28)).

Eeltoodust ilmneb, et intervjuueritud emade jaoks on võrguvanemlus küll oluline osa lapsevanemaks olemise juures, kuid seejuures jälgivad nad palju oma sotsiaalmeedia käitumis- ja jagamispraktikaid. Emad on üha teadlikumad lapsepiltide jagamisega kaasneda võivatest ohtudest, mistõttu valivad ka hoolikamalt pilte, mida jagavad. Ühtlasi on emad pigem konservatiivsed lastest piltide jagajad, igapäevane lastepiltide jagamine sotsiaalmeedias oli intervjuueritud emade hulgas pigem harv nähtus.

3.1.1. Võrguvanemlusest hoidumise põhjused

Intervjuudest ilmnes, et emad on üha teadlikumad lastepiltide jagamisega kaasneda võivatest ohtudest ning mõistavad oma rolli lapsevanemana kaitsta last ka internetis valitsevate ohtude eest ja on valmis võtma vastutust lapse digitaalse jalajälje loomise suhtes.

Intervjuude toimumise ajaks oli kuus ema kahekümnest loobunud enda lapse fotode avalikust jagamisest sotsiaalmeedias. Peamiselt põhjendati võrguvanemlusest hoidumist mure ning hirmuga, et “internet on igavene” ja kõik mis sinna kord lisatud, sinna ka jääb. Seoses lastepiltide jagamisega oli emadel veel lisaks erinevaid hirme, sealhulgas teadmatus sellest, kes neid pilte näeb ning tõik, et fotode auditoorium võib pildil olevat teavet kurjasti ära kasutada.

/.../ arvan, et see oli peale seda, kui tegelt siin hästi aktiivselt aastaid tagasi hakati rääkima sellest, millest Sa tegelt ka kirjutad eks, et võidakse võtta Sinu lapse pilt ja näiteks öeldakse,

et see on tema laps või veel hullem on see, et tegelikult kokkuvõttes, ma ei tea, leitakse ülesse, kus Sa elad ja tullakse röövitakse ära eksole. Et pigem selle n-ö mõtte või kerge hirmu käigus, mõtlesin ka, et noh, et milleks. Ja kui teine laps sündis ka, siis see oli selline meiepoolne seisukoht, et ei pane pilte ülesse, pole vaja ja siis ma ei olegi pannud. (RT9(29))

Intervjuudest nähtus ka, et üheks põhjuseks miks osad emad on hoidunud lastepiltide jagamisest sotsiaalmeedias, on ebausk. Näiteks tunti muret selle üle, mis pilguga või mõtetega sotsiaalmeedia auditoorium fotol olevat last vaadata võib ning sooviti juba eos end ja oma last sellest võimalikust negatiivsest inimeste reaktsioonist säästa.

See on nagu ühelt poolt natuke nagu selline ebausk onju, et laps on nii väikene, et nagu ma ei tea, mis pilguga inimesed teda n-ö vaatavad. Et kõikidel inimestel ei pruugi olla head soovid onju. /.../ see toob nagu väga palju selliseid emotsioone teiste inimeste poolt ka kaasa, et kui Sa midagi postitad sinna, et mul on nagu lihtsam, kui neid ei ole. (RT3(26))

Emad hindavad ka üha enam laste eraelu puutumatust ning õigust otsustada ja valida ise, milliseid pilte nad sotsiaalmeediasse lisaksid. Intervjuudest nähtus, et üha enam ei soovi ega ka julge emad võtta vastutust selle suhtes, kuidas vanema poolt sotsiaalmeediasse postitatud fotod lapsest võivad teda tulevikus mõjutada ja seetõttu pigem hoiduvad juba eos lapse võimalikest etteheidetest.

/.../ ma olen nagu mõelnud, et kui ta on ise piisavalt suur, et ta siis ise saab luua endale selle kuvandi, kui ta tahab kunagi ennast sotsiaalmeedias (RT3(26)).

Ühel juhul oli ema otsustanud lapsest fotosid sotsiaalmeedias enam mitte jagada seetõttu, et ta oli puutunud kokku lapse digikuva kaaperdamisega, mis muutis ta edaspidi piltide jagamisel ettevaatlikumaks. Samuti viitas see ema asjaolule, et tihti ei võeta lastepiltide jagamisel kasutusele ettevaatusabinõusid enne, kui ollakse kokku puutunud negatiivse kogemusega.

Et Facebooki ma postitasin ühe pildi ja tema oli nagu minu pildi peal. Aga ma kustutasin selle hiljem ära. Aga Instagramis on mul pilte olnud, aga avalikult mitte ja enam ma ei ole ühtegi pärast seda juhtumit, ma ei ole enam postitanud. (RT7(23))

Olgugi et intervjuueeritavad olid langetanud teadliku otsuse enda lastest fotosid avalikult mitte jagada, olid nad selle otsuse üle kohati kurvad. Nimelt selgus intervjuudest, et emadel on kahju, et ei saa oma tuttavatega lapse kasvamisega seonduvat rõõmu jagada, kuid see kahjutunne, ei kaalunud intervjuueeritavate sõnul siiski üles võimalikke riske, mis võrguvanemlusega kaasneda võivad.

/.../ Paljud ei teagi üldse, et mul üldse laps on. Kes mul näiteks sõbrad Facebookis on. Mõnes mõttes õudsalt kahju, aga jah lihtsalt nii on läinud. (RT1(29))

/.../ mul endal on ka tegelikult tihti kiusatus panna oma lapsest pilti, et ikka ju enda jaoks ju kõige armsam ja nii, aga siis ma olen nii mõelnud, et kuna neid ongi neid kaaperdamisi tegelikult nii palju, et ühtepidi jah sellepärast ei paneks ja teine jah, et lapsel oleks ise valida, aga jah ega see ega muud ei olegi teha, et lihtsalt mitte panna. Siis ei teki seda võimalustki üldse. (RT19(25))

Põhjuseid, miks emad hoiduvad võrguvanemlusest, ilmnes intervjuudest erinevaid. Küll aga võib intervjuueeritavate kogemusi analüüsides märgata, et intervjuueeritud emad tunnetavad, et võrguvanemlusest on saanud ühiskondlik norm. Ka intervjuueeritud emad tunnistasid, et neil on kahju, et oma konservatiivsete jagamispraktikate tõttu, ei saa nad lähedaste ja sõpradega lapsevanemaks olemise rõõme ja muresid vahetult jagada.

3.2. Lapse digikuva kaaperdamine: emade tõlgendused

Enamike intervjuueeritud emade jaoks oli lapse digikuva kaaperdamise teema küllaltki kauge, sest neil puudus vastav isiklik negatiivne kogemus ja ei oldud teadlik ka teemaga haakuvatest näidetest Eestis või mujalt. Enda kogemustele, arvamustele ja hoiakutele tuginevalt võis intervjuudest kuuldud lapse digikuva kaaperdamise juhtumid jagada laias laastus õiguslikus võtmes kolmeks:

1) lapse digikuva kaaperdamine ehk identiteedivargus; 2) õigusliku aluseta isikuandmete töötlemisega seotud juhtumid ja 3) moraalse kahju tekitamise juhtumid. Alljärgnevalt kajastan neid kõiki pisut lähemalt.

3.2.1. Lapse digikuva kaaperdamine ehk identiteedivargus

Emad leidsid, et klassikalisest lapse digikuva kaaperdamisest, mis vajaks ka nende hinnangul näiteks politsei poolset sekkumist, aga ka teenusepakkujale või foto kaaperdanud isikule kirjutamist, saab rääkida vaid juhul, kui tegemist on pahatahtliku lapsepildi vargusega, näiteks kui lapse foto juurde luuakse mõni võltsnarratiiv. Sellistel puhkudel olid emad valmis oma lapse huvide kaitseks pöörduma abi saamiseks kolmandate osapoolte, sealjuures ka politsei poole. Leiti ka, et sellistest digikuva kaaperdamise juhtumitest peaks avalikult rääkima, et ka teisi emasid hoiatada.

/.../ kõigepealt mehele, siis Facebooki report, siis tõenäoliselt veebikonstaabel ja siis täitsa politsei /.../ (RT15(29)).

Intervjueeritavatest vaid üks ema oli isiklikult puutunud kokku käesolevas peatükis käsitletavaga, kuid mõnevõrra teist laadi pahatahtliku lapse digikuva kaaperdamisega. Nimelt lisas võõras tema lapse pildi seksuaalse alatooniga veebisaidile pakkudes last kui “kaupa”. Juhtumit võib isegi pidada üheks karmimaks lapse digikuva kaaperdamiseks, kuna siin puhul ei ole ainuüksi tegemist identiteedi varastamisega vaid peaaegu inimkaubandusega.

Ma sain sotsiaalmeedia kontol endale külge ahistaja, kes proovis absoluutselt kõike viise, kuidas mind terroriseerida. Ta alustaski lastest. Saidi nimi oli vist ... (seksuaalse alatooniga veebileht) või midagi. Sinna laadis tundmatu isik minu lastest pilte, esitledes neid “kaubana”.

Üldiselt ei olnud uuringus osalenud emad siiski kuigi palju kuulnud erinevatest lapse digikuva kaaperdamise juhtumitest. Pingutades meenusid neile siiski mõned juhtumid, mida on ka Eesti avalikkuses esitletud. Üheks sellelaadseks juhtumiks oli lapse digikuva kaaperdamini ning lapse enda omana esitlemine.

Ma mõtlen, et sellel inimesel (inimese nimi) oli vist kunagi, et keegi esitles mingis grupis tema last enda lapsena (RT6(28)).

Kuid emadele oli teada ka avalikkuse ette tulnud juhtum sellest, kuidas naine beebigrupis esitles võõrast last enda omana ning hiljem rääkis juurde loo lapse surmast, kogudes seeläbi kaastunnet ja annetusi.

/.../ vist oli beebipilt võetud ja kirjutatud, et laps suri ära või midagi sellist, et teiste kaastundele rõhuda, et ja siis hakkas mingisugune annetamine seal [beebigrupis] (RT1(29)).

Kõik emad leidsid üksmeelselt, et selline lapse digikuva kaaperdamine on lubamatu ja nad tunneksid end väga halvasti, kui avastaksid, et keegi võõras on nende lapse pilti pahatahtlikul eesmärgil kasutanud. Leiti, et sellistel puhkudel peab kaaperdaja näol olema tegemist psüühiliselt haige inimesega, kelle tegevusel peab olema mingi kindel põhjendus. Intervjueeritavad nimetasid peamiselt kolme erinevat põhjust, miks keegi võõra lapse fotot enda oma pähe esitada võiks püüda 1) püütakse näidata end atraktiivsemana (ideaalse pereelu loomine), 2) püütakse täita oma elu mingit tühimikku (kaastunde saamine vms), või 3) soovitakse vale abil rikastuda (koguda valega raha).

Ma arvan, et neil on mingisugused probleemid äkki või tahavadki, ongi noh mingisugune psühholoogiline probleem, et tahavad tähelepanu või mingisse gruppi kuuluda, et staatust näidata, et Sul on laps, Sa oled lapsevanem. Aga see teine variant v-o lihtsalt mingi unistuste pere loomine või nii. /.../ (RT14(27))

Leiti ka, et sellise lapse digikuva kaaperdamise puhul on tegevus umbisikuline ega ole tõenäoliselt suunatud konkreetse lapse või pere pihta. Nad ei usu, et kaaperdaja jaoks on seal tähtsust, kes see konkreetne laps on, seal on määrav tegevus ise.

Jah, selles mõttes, et ma arvan, et keegi ei taha otseselt sellele, kelle pilti, siis otseselt kaaperdatakse, et sellele ei taha jah v-o halba. /.../ et see ei pruugi olla jah selle inimese vastu suunatud tegu, kellelt see kaaperdatakse. (RT19(25))

Nõusolekuta lapse digikuva kasutamise puhul muutus emade jaoks muuhulgas määravaks see, kas tegemist oli ühekordse pildi jagamisega või korduvaga. Ühekordse puhul olid emad valmis jätma tegevuse tähelepanuta, seevastu korduval kasutamisel tunti suuremat vajadust sekkuda. Võib arvata, et emad tunnevad suuremat vajadust sekkuda rohkemate lastepiltide kasutamise pärast seepärast, et sellisel juhul ei ole tegevus enam mitte nii umbisikuline vaid juba suuresti seotud ühe perekonnaga, näiteks kui võõras jagab Facebooki gruppi pidevalt teise ema postitatud pilte lapsest ning kommenteerib ema kasvatusvõtteid, vms. Samuti võib pidada mitmekordse pildi kasutamise juures ka hirmu selles osas, et kuivõrd laps on muutunud pildi kaaperdaja kinnisideeks ja pere on sattunud ahistaja küüsi.

/.../ oleneb kui muidugi laiaulatuslik see on, et kui ta on seal mingi ühe pildi pannud, siis ma v-o ütleks, et okei, kui ta saab aru enda teost, aga kui see on ikkagi massiline, siis ma ikkagi pöördusin politseisse jah. (RT19(25))

Intervjuude läbiv seisukoht oli, et lapse digikuva kaaperdamises on süüdi mõlemad osapooled. Ühelt poolt isik, kes on toime pannud kuriteo või teadmatuses vääralt käitumise. Teiselt poolt vanem, kes on lisanud oma lapsest pildi sotsiaalmeediasse, seega arvestamata võimalike kaasnevate ohtudega. Emadena tajusid mitmed intervjuueritavad väga selgelt enda vastutust lastepiltide jagamise suhtes ning teadvustasid, et lastepildi avaliku jagamisega ollakse nõus ka võimalike kaasnevate riskidega. Kuid intervjuueritavate hulgas oli ka emasid, kes süüdistasid vaid lastepilti ilma nõusolekuta kasutanud isikut või pilti jaganud ema. Huvitav leid intervjuudest seisnes ka selles, et mitmed emad leidsid, et lapse digikuva kaaperdamise juhtumi korral neil justkui ei ole õigust pöörduda politseisse, kuna seal võidakse süüdistada neid, et nad on ise lapsest pilte jaganud ja seega justkui vastutustundetult käitunud. Tajuti ka, et internetis ja sotsiaalmeedias toimuv on väljaspool õigusorganite kontrolli, kel puuduvad võimalused ja voli, et midagi sellise kaaperdamise juhtumi lahendamiseks ette võtta.

Aga noh samas see on nii kahe otsaga asi, et ta nagu, mina nt politsei asemel oleks, et Sa ise postitasid, Sa ise andsin nagu selle, nagu selle noh. Samas teisest küljest nagu jaa, et kui on andmekaitseseadus või see, siis jaa, siis teine noh ei tohi võtta mu pilti. (RT10(28))

Samas tõdeti ka, et asjaolu, et pildid on kättesaadavad või vanem on neid jaganud ei anna õigust neid siiski kasutada.

/.../ tema on ikkagi see, kes selle teo tegi, et ka see, et kas tal oli nüüd see kättesaadavus või mitte, et ma arvan, et kui tal isegi ei oleks olnud see teenusepakkuja poolt, et tal ei oleks seda kättesaadavust, siis kuidagi, kuidagi ta kuskil ikka saaks, et nagu. Aga noh, eks ilmselt hakkaks endas ka kohe kahtlema, mida sa ikka postitad ja mida mitte. (RT10(28))

Intervjuudest nähtub, et emad ei pea kuigi levinuks lapse digikuva kaaperdamise juhtumeid, kus on fotode juurde loodud võltsnarratiivid. Eestit peetakse ka liiga väikeseks riigiks, kus lapse digikuva kaaperdamised justkui juba riigi väiksuse tõttu ei saaks toimuda, neid peetakse levinumaks pigem välisriigis. Samas ei välistanud intervjuueeritavad asjaolu, et kaaperdada võidakse Eesti lapse digikuva ja kasutatakse seda välismaal. Intervjuudes osalenud emade kogemuste pinnal võib nentida, et emade jaoks ei ole pahatahtlik lapse digikuva kaaperdamine veel probleem, pigem leitakse puudujääke üleüldises neti-etiketi ja viisakas sotsiaalmeedia käitumises, näiteks mõistetakse, et lihtsalt ei ole õige ega tohi võõra lapse fotot ilma luba küsimata sotsiaalmeedias kasutada. Samas tõdeti, et lapse digikuva kaaperdamine on siiski oluline teema, millele peab juba varakult tähelepanu pöörama hakkama, sest leiti, et tulevikus võivad need juhtumid juba rohkem levinumad olla.

Minu esimene mõte on nagu see, et kui isegi minu lapse pilt on, et seda ei teeks eestlane, ma ei tea miks, kuna sotsiaalmeedia nagu ongi ülemaailmne, siis mul v-o pigem keegi välismaalt /.../ hetkel nt Eestis siis mulle tunduksid üliharva, vähemalt tunne on selline. Kindlasti maailmas rohkem /.../ (RT20(28))

Emad usuvad ka, et vanemad ei teadvusta ohte enne, kui reaalne olukord käes. Intervjuude põhjal võib tõdeda, et negatiivne kogemus lastepiltide kasutamisel võib muuta emade piltide jagamise praktikaid. Enamus emasid tunnistasid, et sellise negatiivse veebikogemusega kokkupuutumisel hakkaksid nad oma lastest vähem pilte jagama ja suunama neid ka kinnisemale sõprusringile.

3.2.2. Õigusliku aluseta isikuandmete töötlemisega seotud juhtumid

Teise lapse digikuva kaaperdamise alatüübina töid emad välja olukorrad, kui ettevõtte kasutab ilma nõusolekuta lapse fotot enda toodete reklaamimiseks.

Ühel intervjuueeritud emal oli ka taoline kogemus, kus ettevõtte kasutas tema lapse pilti, et end seeläbi reklaamida. Selle juhtumi korral oli aga ema märkinud Facebookis ära kohana ettevõtte, tänu millele ettevõtte omakorda seda pilti nägi. Seega võib ema kogemuse põhjal tõdeda, et koha ära märkimine või ka üldiselt *hashtagide* kasutamine suurendab tõenäosust, et märgitud ettevõtte kasutab ilma loata lapse pilti. Siinkohal on oluline märkida, et sellisel juhul rikub organisatsioon Isikuandmete kaitse seadust, mille kohaselt võib kasutada isikuandmeid vaid andmesubjekti nõusolekul (Iro, 2017) ning foto jagamisest häiritud emal oleks siin õigus nõuda näiteks tsiviilkorras kahju hüvitamist. Nimetatud kogemuse osaks saanud ema, aga ei pahandanud ettevõtte teo peale sugugi. Õigupoolest ei olnud ta isegi enne intervjuud mõelnud enda kogemusele kui ettevõttepoolsele rikkumisele. Intervjuueeritav tõdes ka, et tegelikult ta poleks soovinudki, et ettevõtte oleks eelnevalt temalt lapse foto kasutamiseks luba küsinud. Peamiselt suhtus ema leebelt ettevõtte rikkumisse ka seetõttu, et firma ka ise märkis ema Facebooki kasutaja oma jagataval pildil.

/.../ kui ma olen ära märkinud, et ma olin X-kohas lapsega ja siis see X-koht pani selle oma kodulehele, aga samas mul ei olnud selle vastu midagi. Nad märkisid ära, et see on, kelle kontolt see on saadud. Ja kuna ma ise ka märkisin ära, et ma olin seal, et nad leidsid selle kaudu, et ma vähemalt tean, et keegi ei jälginud mind nii salamisi või kuskilt. (RT14(27))

Mitmed intervjuueeritud emad leidsid, et kui ema märgib lapse pildil näiteks *hashtagiga* ettevõtte, siis justkui antaksegi seeläbi luba firmal pilti kasutada ning ekstra täiendavat nõusolekut ei ole tarvis küsida. Viidati sellele, et märkides firma pildil, siis ema tegelikult sisemas loodab, et ettevõtte kasutab tema lapse pilti just reklaamiks. Emad peavad ka *hashtagide* lisamist teadlikuks valikuks, millega arvestatakse, et see pilt võib liikuda nähtavaks suuremale auditooriumile.

Kui mina selle #-i sinna pannud olen, siis tegelikult ma sellega justkui ma tegelikult ikkagi annan selle firmale selle loa seda pilti kasutada, sest mis muul eesmärgil ma selle #-i sinna juurde panen nagu. /.../ siis ilmselgelt ma annan endale ka aru, et kui ta [firma] seda pilti näeb onju, võibolla ta [firma] tahab seda enda lehel reklaami eesmärgil jagada, et kuidas inimestel need tooted on. Siis ma nagu teadlikult valin mingi sellise pildi nagu, mida ma tean, et nagu hea küll, et ta [firma] võib seda nagu jagada. (RT4(29))

Seevastu aga leidsid mitmed emad, et *hashtag* ei ole luba pildi kasutamiseks, pigem on olnud see ema enda vaba valik reklaamida pildi postitamisega mõnda firmat või anda teistele emadele teada stiilinäideteks, mis firma riided lapsel näiteks pildil on.

See on ikkagi, kui Sa kasutad kellegi teise lapsega pilti, et iga kell iga kell kirjuta lihtsalt lapsevanemale, et tere, ma kasutan teie pilti, kas on lubatud. /.../ Isegi, kui see # seal on, siis see ikkagi ei ole mitte luba, et saad kasutada. Vaid see lihtsalt, ta suunab, et see on y-firma toode, et teised teaksid. (RT6(28))

Üks intervjuueeritav leidis lausa, et ettevõtte peaks hoopis emale tema lapse pildi kasutamise eest maksma, kuna pildil, millega ettevõtte oma toodet reklaamida soovib, esineb laps modellina.

Noh see tegelikult ma arvan ei ole õige ja see nagu mulle ei meeldiks sellepärast, et eriti kui see oleks ilma luba küsimata, sest blogijad teevad seda n-ö raha eest või siis saavad mingit asja tasuta, et see tunduks natuke petmisena. Et v-o ma oleksin nõus seda tegema, aga v-o siis, kui me räägime mingist spa-st siis nt siis oleks ju tasuta ööbimist tahtnud /.../. Aga kui ilma luba küsimata, siis ma tunneksin end kindlasti väga petetuna ja ma võtaksin ühendust selle kohaga ja noh ütleks, et äkki noh siis tuleb ära kustutada või siis mis me teeme, et äkki v-o mingi kompensatsioon. (RT20(28))

Üks ema leidis ka, et kui muidu lapse digikuva kaaperdamise juhtumid, kus on tegemist identiteedi varastamisega, peaksid olema karistatavad, siis ei tohiks rikkumiseks pidada firma poolt ilma loata lapsepildi kasutamist juhul, kui ema on ettevõtte ära märkinud.

(Kas lapse digikuva kaaperdamine peaks olema seadusandlusega karistatav?) Jaa, võiks olla, ma ei näe põhjust miks ei peaks olema, see on haiglane. Kui avastatakse, et siis mingi karistus võiks ikka olla. Et muidugi mitte firmadele, mida täpselt nagu ma ütlesin, mina ei näe firmade jagamisel mitte midagi kui inimese konto on avalik ja ta ise on nagu tag'nud kohe ekstra ära, siis nagu mina ei näe selles küll mingit kaaperdamist. (RT2(29))

Paar ema teadsid suisa, et osade ettevõtete tingimustes on sees punkt, et märkides firma pildil, on õigus ettevõttel ka postitatud pilti omakorda enda lehel jagada. Isikuandmete kaitse seaduses on aga sätestatud, et turunduslikul eesmärgil ei tohi lapsest pilti ilma vanema nõusolekuta kasutada.

Sellest tulenevalt võib arvata, et isegi kui mõni firma on sellise punkti oma tingimustesse lisanud, siis ei ole see lubatud. Emad ei osanud küll ühtegi konkreetset firmanime välja tuua, neile vaid meenus, et olid kohanud sellist punkti. Samas võib oletada, et emad peavad silmas hoopis firmade poolt sotsiaalmeedias korraldatavaid loosimänge, kus on küll toodud taoline märge kampaania-tingimuste all. Kampaaniakorras selliste reeglite seadmine on aga lubatud ning seda ka paljud kasutavad, näiteks jagades Instagramis pilti firma tootega ja lisades sinna *hashtag*, on ettevõttel õigus pilti ka omakorda jagada. Siinkohal kerkib taas vajadus teavitada vanemad nende õigustest.

3.2.3. Moraalse kahju tekitamise juhtumid

Siia peatükki olen koondanud intervjuudest ilmnunud juhtumid, mille puhul oleks emal õigus samuti seadusest tulenevalt nõuda kahjutekitajalt, ehk käesolevas kontekstis lapse pildi nõusolekuta kasutajalt, hüvitist. Küll aga võib käesolevat peatükki pidada eelnevatest kõige “leebemaks”, kuna rikkumine ei ole seaduse silmis nii tõsine, kuid siiski ebaetiline.

Intervjuudest selgus, et kõik taandub suuresti siiski sellele, et enne lapse pildi kasutamist ei ole vanemalt postitamiseks küsitud luba. Ka Euroopa isikuandmete kaitse üldmääruses on öeldud, et iga isikut puudutava info puhul tuleb eelnevalt küsida nõusolek (Euroopa..., 2016). Intervjuudes nentisid emad samuti, et olenemata sellest, kui süütu teise lapse pildi edasi saatmine tundub, tuleb igal juhul küsida selleks vanemalt nõusolek. Sellist käitumist pidasid intervjuueeritud emad elementaarseks viisakuseks, mida ei tohiks unustada ka sotsiaalmeedias.

Kindlasti, kindlasti on vaja luba. /.../ Et minu meelest juba foto kui selline vajab juba küsimist ja õigust jagamiseks. Eriti veel kui seal peal on laps. (RT7(23))

Küll aga tunnistasid mitmed intervjuueeritud emad ka ise, et on kasutanud teise lapse fotot ilma viimase emalt luba küsimata. Seda küll mitte halval eesmärgil, kuid intervjuude käigus tunnistati, et nüüd tagant järgi mõistavad nad, et siiski viisakas oleks olnud vanemalt eelnevalt selleks luba küsida. Emade sõnul pani selline äratundmine neid veelgi enam mõtlema sellele, et küllap siis on vastupidiseid olukordi ka, kus nende jagatud pilte edastatakse niiviisi luba küsimata ning millest nad lihtsalt ei ole teadlikud. Ka intervjuueeritud ise tunnistasid, et nad ei olnud mõelnud sellele, kuidas ja kas nõusolekuta jagamine võib emale tunduda, mis selline jagamine kaasa võib tuua ning kui eetiline või õiguspärane selline käitumine on.

/.../ ma saan sellest nagu rohkem aru, kuna ma ise olen tegelikult seda teinud, siis ma arvan, et v-o on tehtud ka sealt siis mingisuguse minu lapse pildiga. Aga noh mina ei ole teinud seda selles mõttes pahal eesmärgil vaid lihtsalt pigem info jagamiseks, seega ma tahaks loota, et ka minu lapse pildi puhul ei ole nagu seda tehtud mingil halval eesmärgil ning mitte ka nagu v-o täiesti võõrastele inimestele kuidagi nagu seotud. (RT20(28))

Mitmed intervjuueritud emad tõdesid, et nad annaksid ilmselt lapsepildi kasutamise nõusoleku küll, kui vaid eelnevalt selleks luba küsitakse. Lapse foto kasutamiseks nõusoleku andmine sõltus intervjuueritavate puhul peamiselt kolmest tingimusest: 1) pilt on ema jaoks aktsepteeritav (eetiline, ilus, ei sisalda liigset informatsiooni); 2) foto auditoorium, kes pilti näeb; 3) pildi jagamise eesmärk.

/.../ kui see isik sobib mulle, kui see klapib, noh enamasti ma kujutan ette küll jah. /.../ No oleneb milline see pilt on. Kui see noo nii armas pilt on siis, siis v-o tõesti. Eks see oleneb pildist ka jah. (RT15(29))

Olukordadena, mille puhul lapse foto jagamine võib tekitada vanemale moraalset kahju, toodi välja näiteks olukorrad, kus kaaperdatud pilti jagatakse mõnes Facebooki grupis või Messengeri privaatvestluses selleks, et ema lapsekasvatamise praktikaid kritiseerida ja ema seeläbi naeruvääristada või häbistada.

/.../ näiteks grupivestluses tihti mõned tõid nagu selliseks “näe vaata, tema paneb oma lapsele bodi paneb sukapükste peale” ja noh selliseid väikseid asju nagu. “Issand, tema laps juba teeb seda”/.../ Oli ka üks konkreetne juhtum, üks inimene küsis abi /.../ ja siis jagati see (abi küsiva naise postituses olev) pilt grupivestlusesse, /.../ inimene v-o nägi vaeva, võttis julguse kokku, ta tahtis abi saada /.../ ja siis nearuvääristatakse kuskil grupis.

Ka teine moraalset kahju tekitada võiv olukord puudutab Facebooki gruppe, täpsemalt ostu-ja müügigruppe, kus postitati riideeseme müügikuulutus, mille juures kasutati võõra lapse pilti, kel sama toode seljas oli.

/.../ beebigrupis ma kuulsin, et keegi avastaski oma lapse pildi nii, et oligi mingisuguse kas riide müügikuulutuses või mingi selline asi (RT17(35)).

Ebaetiliselt käitumiseks pidasid osad intervjueritud emad ka olukordi, kus pereliikmed või lähedasemad sõbrad/sõbrannad ilma nõusolekuta omavahel lapsest pilti jagavad. Küll aga nähtus intervjuudest, et nii-öelda ema jaoks turvaliste inimeste omavaheline piltide saatmine häirib neid kõige vähem.

/.../ pigem on see olnud nagu sõprusringkonnas või, et kellelt mul ei ole nagu, et mul ei ole midagi selle vastu, kui nad edastavad või nt olen õele saatnud ja õde saadab edasiemale (RT10(28)).

/.../ oleneb, kellele ta saadab, et nt kui minu sõbranna saadab minu teisele sõbrannale, kellega ma ka tegelikult nagu nt suhtlen ja kellele ma ka oleks ise ka saatnud, et kellele ma oleks nõus olnud saatma, et siis see ei oleks minu jaoks probleem. (RT19(25))

Küll aga oldi rohkem häiritud olukorrast, kui lähedane inimene edastab lapse pildi ilma ema nõusolekuta omakorda kolmandale isikule, keda ema ise nii hästi ei tea või ei tunne. Sellisel juhul leidsid emad, et nad võivad küll oma lähedast inimest usaldada, kuid nad ei saa seda kolmandat inimest usaldada ning neil ei ole kindlust selles osas, kuhu selle kolmanda inimese käest veel pilt omakorda edasi võib minna. Tundub justkui pealtnäha süütu teguviis, kui sõbranna edastab tuttava lapse pildi oma elukaaslasele, kuid selline ilma nõusolekuta jagamine tekitab siiski emades pahameelt.

/.../ mul ühel sõbrannal oli selline situatsioon, et tema lapsest nagu...tema saadetud pilti saadeti edasi. /.../ Messengeri kaudu saadeti ühele tuttavale [pereliige saatis oma tuttavale, ema seda isikut ei tundnud] ja see tuttav ei teadnud ja kiitis, et kui nunnu laps. (RT2(29))

Enamikel puhkudel ei peetud võõra lapse foto loata edasi jagamist või mõnes teises kontekstis kasutamist aga sugugi pahatahtlikuks teoks, vaid kasvõi teadmatusest tingitud käitumiseks, millega ei soovita ei fotol olevale lapsele ega tema vanematele kuidagi kahju teha.

/.../ inimesed teevad seda täiesti pahaaimamatult, et nad ei taha sellega midagi halba, aga samas Sa ei tea kunagi, kus see otsapidi välja võib jõuda/.../ Ma arvan, et see on nagu mõlemat, et arvatakse see, et ei tehta midagi halba sellega ja siis ei teadvustata, aga samas teistpidi ka, et teadvustatakse samas, aga saadetakse oma mehele, et ei taheta sellega halba onju. Ja teine asi on see, et täiesti pahaaimamatult saadetakse kellelegi edasi eksole, et selles mõttes, et nad ei mõtlegi sellise asja peale, et digikaaperdamine, et misasja, et kindlasti on selliseid ka, et need kaks varianti. (RT9(29))

Intervjuudest ilmnes ka emade seisukoht, et ei tajuta interneti-ja reaalsel elu. Emadele tundub, et võõra lapse digikuva kasutavad inimesed ei adu, et internetis kehtivad samasugused reeglid nagu päriselus ning ka sotsiaalmeedias ei ole lubatud rohkem.

Et inimesed tihti lubavad sotsiaalplatvormil endale hästi palju sõnavabadust ja käitumist, mida nad tegelikult ju ei teeks näost näkku iialgi. Samamoodi on see ka selle kaaperdamisega, et sa ei tule ju mu last ära röövima, siis miks Sa seda Facebookis tegema peaksid. (RT9(29))

Intervjuudest nähtus, et emade lapse digikuva kaaperdamise tajumismäär on väga erinev. Uuringus osales emasid, kes ei pea seda suureks probleemiks, kui võõras ilma luba küsimata tema lapse fotot kasutab või sotsiaalmeedias edasi jagab. Teisalt oli intervjuueeritavate hulgas ka emasid, keda haavavad väga sellised juhtumid, kus ka tuttavad jagavad ilma luba küsimata tema lapsest fotosid. Sellest tulenevalt on taaskord oluline alati küsida vanema nõusolek lapse pildi kasutamiseks.

3.3. Emade mõtted, kuidas hoiduda võrguvanemlusega kaasneda võivatest negatiivsetest veebikogemustest

Intervjuueeritud emad leidsid, et tegelikult saab iga vanem palju ära teha lapse digikuva kaaperdamisest hoidumiseks. Kõige olulisem on uuringus osalenud emade hinnangul teadvustada võimalikku riski, mis lastepiltide sotsiaalmeediasse jagamisega kaasneb ja seejärel mõelda, kas ollakse valmis seda riski võtma või mitte. Mitmel juhul emad ka nentisid, et suur vastutus lasub emadel endal, kes lastest sotsiaalmeediasse pilte jagavad.

Kui Sul juba pildid on, siis Sa pead sellega arvestama, et tegelikult võib juhtuda midagi (RT2(29)).

Enne lapsest sotsiaalmeediasse pildi jagamist tuleb kriitiliselt vaadata üle pildi sisu. Näiteks leidsid intervjuueeritud emad, et lapsest pilti võidakse nõusolekuta kasutada tõenäolisemalt juhul, kui see riivab silma ehk pildil on midagi ebatavalist, kõneväärset (laps mängib noaga, pooleaastane sööb jäätist, väikelaps joob karastusjooki) või just vastupidi väga huvitav element (ilus riietus).

/.../ näiteks turvatooli paned, et laps on turvatoolis, et rihmad on mingi lõdvalt või sellised, mis võivad probleeme tekitada või kellelegi silma hullult jääda (RT10(28)).

Samuti tuleks emade arvates vaadata üle oma privaatsussätted ning muuta oma sotsiaalmeedia sõprusringkond või lapse pildi jälgijaskond kitsamaks. Soovitusena toodi välja ka pildi jagamist Messengeri privaatvestlustes, kus pildi saajate arv on olulisemalt kitsam kui seda avalikul sotsiaalmeedia kontol jagamisel.

/.../ valvad seda, kus Su pilt satub. Ma arvan, et sellega hoiab juba päris palju ära. Mingi see hea sõprade ring, see on on palju väiksem võimalus, et seal miski kusagile edasi läheb. (RT5(42))

Samuti hoiatasid emad liiga aktiivselt lastepiltide jagamise eest. Leiti, et igapäevaselt ei ole tarvis lastest pilte sotsiaalmeediasse lisada, kuna see võib tingida suuremad eeldused, et lapse pilt jääb kellelegi silma, kes soovib seda kasutada. Uuringus osalenud emad nõustusid, et loomulikult on iga laps oma emale kõige armsam ja tahaks seda rõõmu ja õnne kõigile näidata, aga juhtisid ka tähelepanu asjaolule, et see on selle pere rõõm, teised ei rõõmusta samamoodi ega oska näha pisarateni liigutavat armsust lapse esimeses sõnas või laulujupis, nii nagu seda näevad lapse enda ema ja isa.

/.../ jagada sotsiaalmeedias natuke vähem /.../ Just see, et päris kõike, iga liigutust ei pea jagama. (RT2(29))

Mõnel juhul toodi välja ka soovitus kasutada pildil lapse näol varjavat kujutist (emotikoni, klepsu, näoilme hägustamist), mida peeti heaks viisiks siis, kui pildil ei ole laps esmatähtis, vaid soovitakse näiteks kuvada riideeset, ümbrust vms.

/.../ lapsele pannakse mingisugune näo peale mingi emotikon või mingisugune asi või siis bluritakse ära, et siis see on üks nende viis ilmselt seda nagu vältida (RT20(28)).

Ning leiti ka, et alati tuleks rääkida lähedaste inimestega oma pere privaatsuse piiridest lastepiltide jagamise suhtes, et kes nende lastest pilte võivad omada ning mis tingimustel neid võib edasi saata.

/.../ alati ütled ja veendud, et kui kusagil keegi kolmas isik teeb pilte või on tal mingi ligipääs, et Sa oled talle saatnud nt Messengeris või midagi, et Sa nagu ütled üle, et palun mitte jagada (RT9(29)).

Vanem ise võib küll püüda ära hoida võimalikku lapse digikuva kaaperdamist, aga kui seda teised ei järgi, siis on vanema üksikpingutustest vähe kasu. Näiteks toodi ka välja, et kui vanemad ise on otsustanud lapsest mitte pilte sotsiaalmeediasse jagada, siis ilma lähedastega rääkimata, kes võivad lapsest pilte omada, võivad need siiski sotsiaalmeediasse lekkida.

/.../ üks selline juhtum ongi tegelikult juba olnud, kus meie sugulane siis tegi lapsest pilti ja ma hiljem nägin, et ta oli selle postitanud minu elukaaslase seinalle. Et noh tegelikult see pani mind mõtlema, et kuna me ise oleme sellise valiku nagu teinud, et ei pane, siis tegelikult peaks rääkima nagu teistega ka läbi, et nad ei paneks temast tegelikult pilte ülesse. (RT19(25))

Küll aga nentisid emad, et tunnevad mõnevõrra ebamugavust, kui peavad rääkima lähedastega lapsepildi jagamise teemal. Piinlikkustunne emadel võib olla tingitud sellest, et võrguvanemlus on kujunenud ühiskonna normiks ning emad peavad enda käitumist kummaliseks, kuna soovivad digitaalsetele lapsevanematele justkui omaseks saanud praktikas sellel moel erineda. Võib ka arvata, et emade ebamugavustunde taga peitub soovimatus põhjendada teistele oma valikuid ning vähene julgus keelata teistele pereliikmete rõõmu lapsepiltide jagamise näol. Samas mõned emad juhtisid tähelepanu ema julgusele, et alati tasuks silmas pidada seda, et laps ja tema privaatsus on kõige olulisem. Ükskõik kui piinlik või ebamugav ka lähedasele öelda ei ole, et palun ärgu jagagu lapsest pilte, siis see siiski ei ole võimalikku riski väärt.

/.../ ma tundsin natuke olukorda, ma ei julge keelata, näidata pilte. Kuidas ma nagu keelan, aga samas minul peaks just olema see julgus ja mina peaks otsustama, kes minu lapsest

pilte näeb. Aga tol hetkel oli mul küll, et ma ei julgenud nagu otse öelda ja olla see paha. Ma tundsin, et ma olen nagu see halb inimene kuidagi või noh ma ei julgenud keelata otseselt. Aga ma kirjutasin siis sellise umbkaudse kirja /.../ ma ei taha olla mingi kaagutav isik ka onju. Kuule ära Sa nüüd saada onju ja hullult varjata nagu /.../ (RT7(23))

Küll aga nenditi, et internetiajastul on keeruline täielikult hoiduda negatiivsetest veebikogemustest. Isegi siis, kui omalt poolt antakse kõik võimalik, siis tõsine huviline võib siiski leida viisi andmetele ligipääsemiseks. Siiski usutakse, et kui juba ülaltoodud ettevaatusabinõusid järgitakse, siis see aitab maandada riske, mis on seotud lapsepiltide jagamisega sotsiaalmeediasse.

Seda ei ole võimalik ära hoida, aga seda on võimalik suunata nii palju kui vähegi saab, oma piltide lisamisega. (RT6(28))

Aga noh, mis ma siis saan nagu neid inimesi neid nagunii ei saa pidurdada, kes neid asju seal kasutavad, et nad lihtsalt ongi sellised onju. Nad suudavad ka kõige tavalisemast pildist v-o leiutada seal mis iganes. (RT4(29))

Ainsa võimalusena vältida ohtusid, mis võivad kaasneda sotsiaalmeediasse lastepiltide jagamisega, on üldse mitte jagada oma lapsest fotosid. Seda arvamust jagasid paljud intervjuul osalenud emad, kuid huvitav oligi asjaolu, et nad justkui teavad, kuidas oleks “õige” käituda, kuid nad ise nii ei toimi. Põhjusteks siinkohal võib pidada ohtude mitte nii tugevat tajumist või enda jaoks murekoha defineerimisena ning kindlasti on määrav ka võrguvanemlusega kaasnevad positiivsed küljed. Ühe ema sõnul tulebki mõelda ka sellele, kas need võimalikud (tema sõnul ka siiski väga ebatõenäolised) riskid ja nende pärast muretsemine kaalub üles selle, et ma saan jagada oma kallist lapsest fotosid ning olla seejuures õnnelik ja rahul. Ema leidis igal juhul, et loomulikult tuleb siiski teha kõik endast olenev, et riske vältida, aga kas nende hirmus peab elama.

Ainus lahendus selliseid negatiivseid kaaperdamisi ära hoida, on mitte üldse lastest pilte sotsiaalmeediasse postitada (RT11(25)).

Ma lihtsalt arvan, et ma ei pea nende haigete inimeste järgi nagu noh, et kui ma tahan oma lapse pilti jagada ja oma rõõme ja kõike seda (RT17(35)).

Kuigi lapsest sotsiaalmeediasse pilte lisades tuleb valmis olla võimalikeks ebameeldivusteks, näiteks olukorraks, kus võõras kasutabki ilma luba küsimata lapse pilti, siis sellegi poolest saab vanem mõnevõrra neid negatiivseid olukordi ennetada. Eelkõige saab vanem kaitsta oma lapse pilti sotsiaalmeedias kasutades privaatsussätteid ning rääkides need läbi ka pereliikmetega.

IV JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Minu magistritöö eesmärgiks oli uurida, kuidas suhtuvad 0-2 aastaste väikelaste emad võrguvanemlusse, kuivõrd tajuvad nad erinevaid võrguvanemlusega kaasneda võivaid riske, eelkõige lapse digikuva kaaperdamist, ning kuivõrd on nad ise pidanud võrguvanemluse varjukulgedega kokku puutuma. Eesmärgist lähtuvalt püstitasin ka kaks uurimisküsimust, millele toetuvalt on üles ehitatud järelduste osa.

Väikelaste (0-2 aastaste) emade kokkupuuted võrguvanemlusega

Sarnaselt Blum-Ross ja Livingstone (2017) uuringus nähtule, võib ka käesoleva töö raames läbi viidud intervjuude pinnalt öelda, et lastepiltide ja -info jagamisest sotsiaalmeedias on saanud üks üsna tavaline vanemlik praktika. Kõik uuringus osalenud emad olid jaganud oma lapsest sotsiaalmeedia vahendusel pilte, kui mitte avalikult Facebooki, Instagrami lehel, siis Messengeri privaatvestluses. Seega ei kuulunud ükski intervjuueeritav ema oma võrguvanemluse praktika järgi nõ. vastanduva vanema tüübi alla ehk lapsest ei jagata sotsiaalmeediasse mitte mingisugust informatsiooni (Damkjaer, 2018: 213-214). Seega käesolev uuring kinnitab ka AVG uuringu (2014) tulemusi, kus leiti, et enamustele 0-2 aastastele lastele on loodud vanemate poolt digitaalne jalajälg (vt Tabel 1).

Nii nagu ka Ammari jt (2015: 2) tõdesid, et lastepiltide-ja info jagamise praktikad erinevad emade vahel ning on seotud konkreetsete ema enda hoiakutest, taustast, teadmistest jms-st, siis antud väide leidis kinnitust ka minu poolt läbiviidud intervjuudes. Nimelt nähtus intervjuudest, et uuringus osalenud emad jagavad erinevate sageduste ja motiividega fotosid lastest. Kõige levinumaks põhjuseks, miks lastepilte sotsiaalmeediasse jagatakse, võib intervjuueeritud emade kogemustele toetuvalt pidada soovi jagada oma sõprade ja lähedaste lapse arengulisi edusamme ja kasvamist. Ehk paljude valimisse kuulunud emade võrguvanemluse praktikaid võis pidada nõ. perekonnale orienteerituks (Damkjaer, 2018: 211-216). Ka erinevad varasemad uuringud näitavad, et

peamiseks lastepiltide jagamise põhjuseks on vanemate soov näidata last ja temaga seonduvat just oma lähedastele tuttavatele (Dugan jt, 2015).

Samuti kumas intervjuudest läbi emade arvamus, et sotsiaalmeediasse jagatakse lapsest pilte soovist paista hea lapsevanemana. Isegi, kui emad enda käitumise põhjusena seda välja ei toonud, siis ilmestab selline tõdemus siiski, et emade seas normaliseeritakse lastepiltide sotsiaalmeediasse jagamist kui hea lapsevanema mõõdikuna (vt. Blum-Ross ja Livingstone, 2017; Kumar ja Schoenebeck, 2015). Vaatamata sellele, et võrguvanemlus on ühiskonnas aina enam normaliseeritud tegevus, võib käesolevas uuringus osalenud emasid pidada ka üsna konservatiivseteks lastepiltide jagajateks, kuna suisa kuus ema kahekümnest ei jaga oma lastest avalikult sotsiaalmeedias fotosid, vaid jagavad oma lapsest pilte kõige lähedasemate sõprade/sõbrannadega ja perekonnaga kiirsuhtlusprogrammi Messengeri privaatvestluste kaudu. Ehk nende emade võrguvanemluse praktikaid võiks liigitada pigem nn. mitte-jagajatele omasteks (*non-use*) (Damkjaer, 2018: 211-216), sest nad kasutasid sotsiaalmeediat pigem teiste ja nende postituste jälgimiseks kui ise sisu loomiseks ja jagamiseks. Selliste emade üsna konservatiivne lastepiltide jagamise praktika võib olla tingitud sellest, et paljusid valimisse sattunud emasid võib liigitada nn. digitaalse põlvkonna (Tapscott, 1998) liikmeteks, ehk nad kuulusid põlvkonda, kes on üles kasvanud kiirete tehnoloogiliste arengute ajastul ning kelle lapsepõlve ja teismega ilmestas juba aktiivne interneti kasutamine ning sotsiaalmeedia keskkondadel toimetamine. Intervjuudest nähtus, et neil emadel oli enda teismeeast veel meeles erinevaid negatiivsemaid olukordi ning kogemusi, millest tingituna nad on oma hilisemates netipraktikates muutunudki ettevaatlikumaks ning teadlikumaks erinevate võimalike netiriskide kohta.

Aga ka mitmeid uuringus osalenud emasid võib pidada Damkjaeri (2018: 213-214) kohaselt nõ. teistele vanematele orienteeritud jagajateks, kes osalevad erinevates Facebooki lasteteemalistes gruppides (nt. beebigrupid) eelkõige selleks, et küsida nõu, vahetada kogemusi kui ka üksteist toetada (Luptoni jt, 2016: 730). Küll aga valdavalt oli emadele omane siiski passiivsem hoiak ehk nad ise omalt poolt sisu Facebooki gruppidesse ei loonud, küll aga jälgisid nad teiste postitusi.

Põhjusena, miks emad on otsustanud sotsiaalmeedias oma lapsest mitte avalikult pilte jagada, toodi sarnaselt Luptoni ja Williamsoni (2017: 2) uuringus osalenutele välja tõik, et internetis jagatud lapseandmed on internetis kergesti talletatavad ja keegi võib neid jälgida ning salvestada. Samuti tundsid emad muret, et kuna “internet on igavene”, siis võivad nende poolt sotsiaalmeediasse lisatud lapseandmed hakata hiljem mõjutama laste tulevikku. Seega tuleks minu arvates

emade teadlikkust tõsta teemal, kuidas toimub nende andmete töötlemine sotsiaalmeedias. Ja nii nagu viimane Andmekaitse seaduse muudatus tõi kaasa ettevõtetele palju piiranguid just nende klientide andmete salvestamise ja töötlemise osas, tuleks ka täiendavat tähelepanu pöörata sotsiaalmeedias andmete kaitsele kui ka isikutevahelisele andmete jagamisele.

Ühe huvitava põhjusena, miks mõned valimisse kuulunud emad oma lapsest sotsiaalmeedias fotosid ei jaga, toodi välja ebausk. Ehk tunti muret, mis pilguga võõrad last fotol vaadata võivad ja mida temast mõelda võivad. Taoline hirm ebausu ees võib ehk olla tingitud sellest, et alles hiljaaegu huvi esoteerika vastu leidnud teletoimetaja ja raadiohääli Kirsti Valdstein-Timmeri rääkis oma blogipostituses sellest, kuidas beebide pilte ei tohiks sotsiaalmeediasse jagada, mida omakorda kajastati ka populaarses meedias (Kirsti..., 2019). Seega nähtub, et emad võivad olla tundlikud kõige suhtes, mis puudutab nii emaks olemist kui ka tema last.

Nii käesoleva uuring kui ka mitmed eelnevad uuringud kinnitasid samas, et emad ei tegele võrguvanemlusega just kergekäeliselt (Autenrieth, 2018: 223). Nimelt nähtus intervjuudest, et emad eelistavad sotsiaalmeediasse avalikult jagada lapsest pigem kvaliteetsemaid ja profifotograafi poolt tehtud nn. paraadfotosid, seevastu kui väiksemale ja lähemale sõprusringile juletakse Messengeri vestluste kaudu jagada ka igapäevasemaid ja vähem kvaliteetsemaid pilte. Intervjuudest ilmses, et uuringus osalenud emad võtavad enda rolli lapse kuvandi kujundamisel väga tõsiselt ning hoolega jälgitakse, et nende poolt postitatav pilt ei saaks lapsele hiljem piinlikkust valmistada. Seeläbi püütakse juba eos ennetada võimalust, et lapsele tekivad vanemas eas vanemate poolt jagatud fotode foonilt etteheited, mis võivad hakata pingestama lapse ja vanema omavahelisi suhteid (Lipu ja Siibak, 2019). Küll aga tõdesid uuringus osalenud emad, et on ise sotsiaalmeedias kohanud mitmeid olukordi, kus teised emad jagavad nende hinnangul ebasündsaid pilte oma lastest (aluspesu väel, vannis).

Eelpool nähtust ilmneb, et sarnaselt Autenriethi (2018: 223) uuringus osalenud vanematele, tundsid ka minu poolt intervjueritud emad endal suurt vastutust, et kaitsta oma lapsi ja nende pilte sotsiaalmeedias. Nii lapse kui enda privaatsuse kaitseks olid paljud uuringus osalenud emad hakanud rakendama erinevaid sotsiaalmeedia privaatsussätteid oma info (sh. piltide) turvalisemaks kuvamiseks. Nii nagu Autenriethi (2018: 223) uuringust selgus, et vanemad jälgivad hoolikalt oma sõprusringi, kelle hulgas lapsefotosid jagada, siis ka käesolevas uuringus nähtus, et emade seas oli just kõige populaarsem võimalus hallata oma postituste auditooriumi. Näiteks peeti

seetõttu kõige turvalisemaks jagada lapsest fotosid Messengeri vestluses mitte niivõrd avalikult näiteks Instagramis või Facebookis, sest kiirsuhtlusprogrammi vahendusel foto saajate arv on reeglina kitsas ning sealsed kasutajad usalduskontrolli justkui läbinud. Küll aga peab sellisel juhul valitsema emadel väga suur usaldus Messengeri kontaktide osas, kuna ka sotsiaalmeedia sisu on nutiseadmete abil kiiresti kopeeritav, salvestatav ja edasi jagatav. Mistõttu on alust arvata, et üha arenevad nutiseadmed võivad olla täiendavaks ohuallikaks lapse digikuva kaaperdamise juhtumite juures, kuna nad loovad lisaks oma positiivsetele eelistele ka soodsad võimalused nõusolekuta pilte kasutada. Lisaks erinevad veebiplatvormid, näiteks SnapChat, kus saab pilte saata ja näidata seda vaid loetud sekundid, mis võib olla pilti/pildil olevat käitumist kritiseerida soovivale inimesele taas üks mugav võimalus, kus justkui tema rikkumisest jälgi maha ei jää. Seega peaksid erinevad nutiseadmed ja veebiportaalid olema suurema kontrolli all, et tänuväärt arendused ei muutuks üha soodsamaks pinnaseks kurjategijatele. Digiajastu võimalusi ning tehnoloogia arengut võib pidada tänapäeva vanematele heade abilistena, kuid samas ka täiendava murekohana, kuna üha rohkem tuleb pöörata tähelepanu enda andmete kaitsmisele ka laste andmete kaitsesele.

Muud privaatsusstrateegiad, näiteks lapse näo varjamine (Autenrieth, 2018), mille puhul pannakse lapse näo peale emotikon või kleeps, või hägustatakse tema näoilme, olid siiski võrdlemisi vähe levinud. Mainiti küll, et sotsiaalmeedias on sellist praktikat nähtud ja üks uuringus osalenud ema oli seda ka ise korra kasutanud, kuid laialt levinud see intervjuueeritud emade seas siiski ei olnud. Seega võib eeltoodu pinnalt öelda, et emad jagavad oma lastest sotsiaalmeedias pigem väga hoolikalt valitud fotosid väga hoolikalt valitud usaldusväärsetele inimestele. Mitmed uuringus osalenud emad oleksid valmis andma ka võõrastele loa oma lapse pildi kasutamiseks, juhul kui neilt eelnevalt luba küsitakse ning kui konkreetne pilt ja seda kasutada soovivad inimesed, emale sobivad tunduvad.

Lapse seadusliku esindajana lasub vanemal kohustus kaitsta oma last (Lapse õiguste konventsioon, 2019) ning tagada ka tema eraelu puutumatus digitaalses maailmas (Ammari jt, 2015). Uuringust nähtus, et emad alati ei julge ja tunnevad end ebamugavalt rääkides lähedastega nende lapse pildi kasutamise teemal. Tunti, et emadena neil justkui puudub õigus keelata ja piirata teiste pereliikmete fotojagamispraktikaid. Õigupoolest ilmnis intervjuudest, et emad tunnevad, et kohati on vanematele omistatud õigus otsustada lapse eraelu puutumatuse küsimuse üle, kandnud lapsevanematelt ka teistele pereliikmetele, kes omakorda tunnevad endil olevat laiemaid õigusi seoses lapselapse, õelapse või muul viisil seotud oleva lapse pildi jagamisega. Kuna aga lastepiltide jagamise praktika on individuaalne ning sõltub konkreetsest vanemast, tema arvamustest,

taustast, väärtustest ning hoiakutest, (Ammari jt, 2015: 2), siis on oluline, et emad mõtestaksid nii enda jaoks lahti ning seejärel räägiks ka teiste pereliikmetega läbi, mil määral ja mis tingimustel laiendatud pereliikmed lastest fotosid avalikult jagada tohiks. Perekonnas läbi räägitud ja kokku lepitud ühtsed privaatsuse piirid ja kokkulepped võiksid aidata ära hoida hilisemaid probleeme ning negatiivseid tundeid (vt. Lipu ja Siibak, 2019) ning hoida nii lapse kui kogu pere privaatsust.

Väikelaste (0-2 aastaste) emade mõtted ja kogemused võrguvanemlusega seonduvate võimalike internetiriskidega, eelkõige lapse digikuva kaaperdamisega

Emad olid teadlikud erinevatest võrguvanemlusega seonduvatest võimalikest internetiriskidest, nagu näiteks eeltoodud privaatsusriskidest või potentsiaalsetest tekkida võivatest pingetest lapse ja vanema suhetes. Üheks ilmne võlvaks ohuks on lapse digikuva kaaperdamine, mille puhul nähtus, et see risk on uuringus osalenud emadele siiski üsna võõras ning isiklikke kogemusi sellega oli vaid ühel valimisse kuulunud emal. Intervjuude käigus ilmnas, et lapse digikuva kaaperdamine võib küll olla harva esinev nähtus, kuid uuringus osalenud emad oskasid siiski välja tuua olukordi, kui olid kuulnud teisi emasid sellisest ohust rääkivat või olid märganud vastavaid juhtumeid sotsiaalmeedias. Näiteks sarnaselt Stanfordin (2015), Bearaki (2017) ja Whighami (2015) lapse digikuva kaaperdamise definitsioonile, oli intervjuus osalenud emadele teada näide ühest Eesti-keelsest beebigrupist, kus naine esitleski võõrast last enda omana ning lapse surma lavastades kogus leinavate grupiliikmete toetavaid sõnumeid ja rahalist toetust. Kuigi beebigruppidesse sisenemisel tuleb emadel mõnevõrra oma gruppi kuuluvuse õigust tõendada (olenevalt grupist, tuleb näidata ultrahelipilti, küsitakse lapse sündimise tähtaega vms), siis ikkagi on grupiadministraatorite käed lühikesed petturite peatamiseks või avastamiseks (ka ultrahelipilti on võimalik kaaperdada). Seega võib pidada sotsiaalmeedia gruppides toimuvat paljuski kontrollimata alaks, mida reguleerivad vaid teemagruppide enda poolt loodud reeglid ning üldine sotsiaalmeedia-eetika.

Intervjuudes osalenud emadele oli teada veel teinegi sarnane näide, kus Eesti blogija kirjutas oma blogipostituses juhtumist, kus võõras naine oli varastanud tema lapse digikuva ning tema last sotsiaalmeedias esitlenud kui enda lapsena. Hoopis teist laadi kokkupuude lapse digikuva kaaperdamisega oli aga ühel emal, kelle lapse foto varastati ja lisati see seksuaalse alatooniga veebilehele, kus siis last pakuti kui “kaupa”. Viimase kogemuse puhul on kahtlemata tegemist väga raske kuriteoga, mille puhul juba ka seadusandlusest tulenevalt kasutatakse rangemaid meetmeid, kui seda teiste ilmnenu lapse digikuva ja õigusi rikkuvate olukordade puhul.

Lapse digikuva kaaperdamise juhtumeid kaardistades ilmnes veel lisaks kaks nõusolekuta lapsepiltide kasutamise vormi. Ilmnenud õigusriive küsimused sai omakorda jagada tulenevalt rikkumisastmelt kaheks: moraalse kahju tekitamise juhtumite korral on rikkumiseks ilma nõusolekuta inimese andmete kasutamine (Euroopa ..., 2016) ja õigusliku aluseta isikuandmete töötlemisega seotud juhtumite korral käsitletakse rikkumise all olukorda, kus lapse andmeid kasutatakse ilma vanema nõusolekuta turunduslikul eesmärgil (Euroopa ..., 2016). Kui veel vaid vähesed käesolevas uuringus osalenud emadest oskasid tuua näiteid lapse digikuva kaaperdamise juhtumitest, mis annab alust arvata, et tegemist ei ole Eestis veel niivõrd levinud probleemiga, siis märksa sagedasemateks võib pidada just ema ja lapse õiguste riivamisi, mille kohta osati intervjueritud emade poolt tuua ka mitmeid näiteid. See annab aga omakorda alust arvata, et käesoleva töö raames tekkinud nimekiri erinevates õigusriive juhtumitest ei ole sugugi lõplik.

Intervjuudest nähtus, et emad suhtusid üpris leebelt moraalse rikkumise juhtumitesse, mille alla kuulub lisaks sõprade ja pereliikmete omavahelisele lastepiltide jagamisele ka nn. avaliku häbistamise juhtumid, mille korral kritiseeritakse teisiti käituvaid või hädasolevaid inimesi (Laidlaw, 2016). Näiteks toodi intervjuus välja sarnane olukord, kus ema jagas Messengeri privaatvestluses tuttavale pildi oma väikelapsest karastusjooki joomas. Kuna aga pilti jagatud tuttavale tundus ema teguviis vale, sest tema arvates ei peaks väikelaps karastusjooke jooma, siis saatis ta pildi veel omakorda edasi oma sõbrannale, et siis üheskoos ema käitumist kritiseerida. Emade küllalt leebe suhtumise moraalse rikkumise olukordadesse ongi ilmselt tinginud see, et taolised häbistamised toimuvad privaatvestlustes, millest emad lihtsalt ei saa teada. Mis omakorda annab alust arvata, et nn. emade häbistamised sotsiaalmeedias lapse pildi kasutamise näol on üsna levinud ning inimesed tunnevad endal ka õigust liigselt sekkuda teiste eraellu ning nende valikutesse.

Üha enam on näha ühiskonna poolt suurenevaid ootusi emadele, nende lastekasvatuse meetoditele, mis on omakorda asetanud emad väga raskesse olukorda. Lisaks ühiskonna poolt seatud kõrgetele normidele on neil tarvis rinda pista ka sotsiaalmeedias sarjajatega. Kritiseerimine ei ole küll uus nähtus, aga tänapäeval on muutunud see visuaalsemaks kui ka saadavamaks suuremale auditooriumile. On leitud, et sotsiaalmeedias lapsepildi jagamisega saadav kiitus ja positiivne tunne võib lausa vähendada emade stressitaset (Drentea ja Moren-Crossi, 2005: 921), siis võib arvata, et omakorda nn. avalik häbistamine võib olla hoopis potentsiaalne stressitaseme tõstja. Eriti väikelaste emade puhul, kes tunnevad end niigi paljuski ebakindlalt (Nyström ja Öhrling, 2003: 320). Kahjuks mõjutab ema stressitase ka otseselt last ja tema heaolu. Seega võib väita, et emade ja

nende lapsekasvatusemeetodite kritiseerimine on üha süvenev probleem, millele tuleb vaimse tervise huvides hakata pöörama üha suuremat tähelepanu.

Kuigi Andmekaitse Inspektsiooni (Iro, 2017) kohaselt ei tohi loata kellegi fotot võtta ega edasi jagada ja kui seda siiski tehakse on tegemist selge rikkumisega, siis intervjuueeritavad emad leidsid et moraalse rikkumise korral on tegemist pigem emotsioonipõhise teoga, kus lapsepildi nõusolekuta kasutaja ei teadvusta, et tema käitumine oleks kuidagi vale või kellegi tundeid riivav. Samas nähtus uuringust, et emad oleksid ise siiski pahased ja šokeeritud, kui avastaksid, et nende lapse pilti on nõusolekuta kasutatud. Kuid on ka leitud, et lisaks võib tekitada selline avastus ka ebamugavust (Young, 2018) ning hirmu (Whigham, 2015). Küll aga tõdesid mitmed intervjuueeritavad, et on ka ise nõusolekuta kasutanud teise lapse pilti, kuid samamoodi mõtlemata oma teo eetilisele ning tahtmata ka kuidagi halba. See annab alust arvata, et loata teise isikliku informatsiooni võtmine ja kasutamine on muutumas sotsiaalmeedias üha aktsepteeritavamaks normiks.

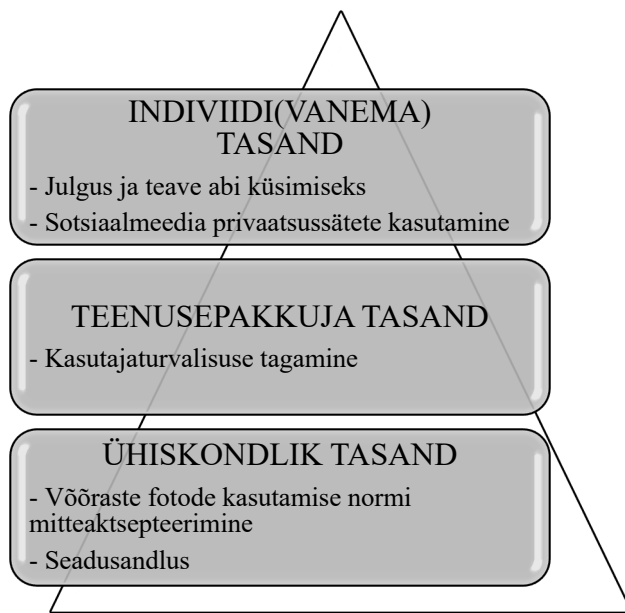
Kuigi ka näiteks ettevõtetel puudub õiguslik alus lapse andmete (sh. pildi) kasutamiseks, veel vähem reklaamimise eesmärgil (Euroopa ..., 2016 (38)), läksid intervjuudes osalenud emade arvamused sellel teemal lahku. Näiteks ei häirinud ühte ema olukord, kus ta lisas Facebooki oma lapsest pildi, märkides ära asukoha(firma), mille peale ettevõtte luba küsimata jagas pilti veel oma korda oma Facebooki lehel. Samas leidis teine ema, et isegi kui Instagramis lapsepildi juurde on märgitud ära #firmanimi, siis sellegipoolest pole ettevõttel õigust pilti loata oma ajajoonel jagada. Küll aga ei arvatud, et ettevõtte poolne rikkumine vääraks politsei poole pöördumist. Võrreldes teiste lapsepildi loata kasutamise juhtumitega võib öelda, et emade jaoks oli ettevõttepoolne rikkumine ehk kõige tühisem. Põhjuseks võib pidada siin ka eesmärki, milleks pilti kasutatakse. Kui identiteedivarguse puhul on kaaperdaja eesmärk selgelt pahatahtlik, ka moraalse rikkumise korral võib olla eesmärgiks pilti kritiseerida, siis õigusliku aluseta kasutamise korral soovib ettevõtte eelkõige jagada ilusat pilti, et seeläbi oma toodet reklaamida. Ka läbiviidud uuringus viitasid emad sotsiaalmeedias lapsepildi jagamisega saadavale kiitusele ja positiivsele tundele. Seega võib eeldada, et mitmed emad võisid sellist ettevõttepoolset rikkumist tegelikult pidada üheks olemasoleva kiituse vormiks, aga ometi on seadusandlus sellisel puhul kõige karmim karistama. See annab alust tõdeda, et emad suhtuvad loata lastepiltide kasutamisse leebemalt juhul, kui eesmärk on heatahtlik, näiteks kiituse eesmärgil kasutatud.

Läbiviidud uuringust ilmnes, et oluline oleks tõsta emade teadlikkust lapse digikuva kaaperdamise teemal veelgi, et emad teaksid praegusest enam enda õigusi ja kohustusi, mis on seotud fotode

sotsiaalmeediasse jagamisega ja sellise info levitamisega. Emadeni jõudmiseks aga olekski hea kasutada just sotsiaalmeedia abi, ja miks mitte ka tuntud mikro-kuulsuste abi, kes ise igapäevaselt enda privaatse pereinfo jagamisega sotsiaalmeedias tegelevad ning kel on lai auditoorium. Küll aga ei saa palju vähem tähtsamaks infokanaliks emade jaoks pidada ka populaarset meediat. Intervjuudest selgus, et emad on lugenud artikleid, mis hoiatavad lastepiltide jagamise eest sotsiaalmeedias. Kuna aga toodud lood on olnud pigem välismaa näidete pinnalt, siis on see jätnud emadele mulje nagu lapse digikuva kaaperdamise temaatika on pigem omane välisriikidele. Seega ma leian, et lisaks emade teadlikkuse tõstmisele tuleks rohkem avalikkuse ette tuua ka just Eestis aset leidnud nii lapse digikuva kaaperdamise kui ka suurematest õigusi rikkuvatest juhtumitest.

Samas viitas uuring asjaolule, et ainuüksi suurem teavitustöö ei ole piisav nii lapse digikuva kaaperdamise juhtumite kui ka õigusriive küsimuste ära hoidmiseks. Ka intervjuudest kumas läbi emade mõte, et enne ei hakata kriitilisemalt oma lapse piltide jagamise praktikaid ümber vaatama, kui ollakse kokku puutunud ühe ülaltoodud kaaperdamise juhtumiga. Emadel tundus seega olevat pigem pro-aktiivne käitumismudel riskide korral, kuna nad muutsid oma lapse piltide jagamise praktikaid juba eos, et ennetada võimalikke negatiivseid kogemusi.

Intervjuus osalenud emad leidsid, et lapse digikuva kaaperdamise ja õigusi riivavaid juhtumeid saab ära hoida vaid juhul, kui lapsest ei lisata sotsiaalmeediasse ühtegi pilti. Kuid ka jagades on siiski võimalik midagi ära teha selleks, et negatiivseid veebikogemusi ennetada või juba tekkinud probleemidega tegeleda. Võimalikud meetmed, kuidas ennetada ja tegeleda lapse digikuva kui ka õigusi riivavate juhtumitega saab jagada kolme tasandi vahel (vt Joonis 1.)

Joonis 1. Võimalikud meetme lapse digikuva kaaperdamise ja õigusi riivate juhtumitega tegelemiseks.

Kõige kitsamal tasandil asuvad vanemad, kelle võimuses on lapse digikuva kaaperdamise või õigusi riivavaid juhtumeid sotsiaalmeedias ennetada vaid vaadates üle oma sotsiaalmeedia privaatsussätteid. Olles aga juba olukorras, kus võõras on loata kasutanud lapsest pilti, siis on oluline, et vanem julgeks (vt. Iro, 2017) ja teaks, kuhu pöörduda. Ilmselt indiviidi(vanema) tasandil on kõige lihtsam meetmeid kasutusele võtta, kuna ollakse sõltuv vaid iseendast.

Teise tasandi moodustavad teenusepakkujad, kes nii nagu ka intervjueritud emad välja tõid, saavad omalt poolt panustada näiteks pakkudes võimalust teavitada ebasobivast pildist ja see võimalikult kiiresti teavitamise korral eemaldada või võttes kasutusele muid meetmeid, et tagada oma kasutajatele turvaline keskkond piltide jagamiseks.

Ilmselt kõige keerulisem on muudatusi ellu viia kõige laiemal ehk ühiskondlikul tasandil. Selleks, et ära hoida lapse digikuva kaaperdamise või õigusi riivavaid juhtumeid, on vaja eelkõige üldist aktsepteerimist, et nõusolekuta teise pildi kasutamine ei ole lubatud ning see on rikkumine, mis on seadusega karistatav. Samuti kuulub ühiskondliku tasandi alla ka seadusandlus ehk võimalikud meetmed, kuidas võtta vastutusele lapse digikuva loata kasutanud isik. Karistusseadustikus (2019) on sätestatud, et ohvri õigushuvide rikkumise korral, mida loata lapsepildi kasutamine kahtlemata on, on tegemist kuriteoga, mida saab lahendada vaid kohus. Küll aga võib pidada taoliste ku-

ritegude lahendusviisi vanemate jaoks tänapäeval liialt keeruliseks, pingeliseks ning aja-ja rahakulukaks, mida lihtsasti ei olda valmis ette võtma. Seega võiksid politseile olla antud suuremad õigused erinevate veebis toime pandud rikkumistega, mh. identiteedivarguste, häbistamiste, kiusamistega, tegelemiseks.

Läbiviidud uuringust kumas läbi ka see, et emad ei tea tegelikult, kelle poole pöörduda juhtumite korral, kui nende või lapse õigusi on sotsiaalmeedias rikutud. Seega on alust arvata, et emad tunnevad, et sotsiaalmeedias nende või nende pere vastu suunatud rikkumistes jäävad nad oma murega üksi. Siinkohal ilmestab aga ülaltoodud joonis (vt Joonis 1) hästi seda, kuidas lapsepildi loata kasutamine puudutab tegelikult mitmeid osapooli, kes saavad omalt poolt aidata kaasa sellele, et emad ei tunneks end murega üksi olevat kui ka ennetada/vähendada võrguvanemlusega kaasnevaid negatiivseid veebikogemusi.

Meetodikriitika

Kvalitatiivse uuringu läbiviimise protsessi tervikuna pean antud kogemusele tuginevalt väga ajamahukaks. Intervjuusid tehes tundsin, et palju aega kulus ühele intervjuule - küsimuste korrigimine, läbiviimine, transkribeerimine, toimumiskohta kohalesõit jms. Ka Hirsjärvi jt (2005) kohaselt on intervjuu aeganõudev meetod ning eeldab ka põhjalikku eeltööd. Samuti raskendab semi-struktureeritud intervjuu meetod tulemuste esitamist (Hirsjärvi jt, 2005: 193), kuna vastused võivad intervjuueeritavate vahel erineda. Suurim erinevus tulemustes seisneski just lapse digikuva kaaperdamise juhtumite kaardistamisel. Kuna senini on mõiste "*digital kidnapping*", mille mina oma töös nimetasin ümber lapse digikuva kaaperdamiseks, all välismaa populaarses meedias käsitletud vaid paari juhtumit, aga minu uuringust nähtus, et neid olukordi on veelgi, kus emad tunnevad, et nende ja lapse õigusi on riivatud, siis kõikvõimalike olukordade kaardistamiseks kasutasin lisaks emade enda kogemustele ka neile teadaolevaid juhtumeid. Antud juhul on ka oluline lisada, et kuna lapse digikuva kaaperdamine on veel niivõrd uus ja vähe kasutust leidnud mõiste, et minule teadaolevalt empiirilisi uuringuid sel teemal maailmas veel ei eksisteerigi, oli teoreetiliste lähtekohtades peatükki sobivate viidete leidmine kohati raskendatud.

Valitud meetodi kitsaskohana võib tuua välja ka meetodi subjektiivsuse (Laherand, 2008: 47), mis tähendab, et uurimust mõjutavad uurija enda hoiakud, suhtumine, kuulamis-ja tõlgendusoskused

jms. Kuigi ka minul endal on antud teema suhtes konkreetne arvamus, siis püüdsin kogu uurimisprotsessi jooksul hoida oma arvamusi lahus uuritava omadest.

Suulise intervjuu puhul on oht ka sellele, et vastajad proovivad jätta endast teistsugust muljet (Hirsjärvi jt, 2005: 193-194) või kirjeldada oma käitumist sellisena nagu nad arvavad, et on ühiskonna poolt rohkem aktsepteeritud. Kohati tundus ka mulle, et paari intervjuu puhul proovis vastaja justkui kirjeldada enda sotsiaalmeedia käitumist aktiivsemana/vähem aktiivsemana, et luua endast vastutustundlikum kuvand.

Oluline on ka märkida, et uuringus läbiviidud 20 intervjuu põhjal ei saa teha üldistavaid järeldusi emade võrguvanemlusega seotud praktikatest ning mõtetest lapse digikuva kaaperdamisega seonduvalt. Küll aga annavad saadud tulemused teadmisi, kuidas suhtuvad emad võrguvanemlusse ning mõtestavad lapse digikuva kaaperdamist ja milliste negatiivsete kogemustega on nad ise kokku puutunud. Samuti võib saadud informatsiooni pidada heaks sisendiks lapse digikuva kaaperdamise juhtumite ära hoidmiseks ning juba varajaseks ennetustööks.

Vaatamata uurimismeetodi puudustele leian, et valitud meetod töötas hästi, kuna sain vastused soovitud küsimustele kui ka tänu lisaküsimustele parema ülevaate emade suhtumisest võrguvanemlusse ja sellega kaasneda võivatesse riskidesse.

Soovitused edasisteks uuringuteks

Võrguvanemlus ja sellega seonduvad võimalikud riskid, nt. lapse digikuva kaaperdamine on alles väga uus ning paljuski alles avamata uurimisvaldkond. Mina oma töös keskendusin eelkõige lastepiltide jagamisele ja kasutamisele sotsiaalmeedias, samas mõiste võrguvanemlus all peetakse silmas ka lapseinfo jagamist. Olles ise liige mitmetes lasteteemalistest Facebooki gruppides, siis näen igapäevaselt, kuidas emad jagavad sealsetes keskkondades minu hinnangul liiga delikaatset informatsiooni oma lapse kohta (tervisemure, käitumine jms). Seega ma leian, et järgnevates töödes võiks pöörata tähelepanu juba konkreetsemalt ka lapse kohta käiva privaatse info jagamisele erinevates sotsiaalmeedia beebigruppides.

Oma uurimust alustades soovisin leida eelkõige emasid, kes on puutunud kokku sellise negatiivse veebikogemusega nagu lapse digikuva kaaperdamine. Kuid üsna pea sai selgeks, et taolise

kogemusega vanemate leidmine on liialt keeruline, ning seetõttu otsustasin valimisse kaasata vaid väikelaste emad, et teada saada nende mõtted (kui ka kogemused) lapse digikuva kaaperdamise teemal. Küll aga selgus uuringust, et emad ei ole mitte niivõrd puutunud kokku pahatahtliku lapse digikuva kaaperdamisega, vaid pigem erinevate õigusriive küsimustega, mida osad emad pidasid isegi sotsiaalmeedias olemise juures vältimatuks. Seega ma leian, et üheks põnevaks uurimistee- maks võiks olla just see õigusriive küsimus, mille kohta soovitan läbi viia lisaks kvalitatiivsetele ka kvantitatiivseid uuringuid, et hinnata nähtuse mastaapsust. Oluliseks pean siinkohal uurida ka trendi, kuivõrd aktsepteeritakse emade seas sellist loata kellegi teise lapse foto kasutamist ning kui paljud emad ise niiviisi võõra lapse pilti kasutavad ning mis on need sagedasemad põhjused selliseks tegevuseks.

Oma töös ma tegelesin pigem lapse digikuva kaaperdamise olukorra kaardistamisega, mitte niivõrd sellise praktika võimalike tagajärgede ning ennetustööga. Küll aga nähtus läbiviidud in- tervjuudest, et emadel on erinevaid soovitusi, kuidas lapse digikuva kaaperdamise olukordi ära hoida. Sellest lähtuvalt soovitan ka järgmistes uurimistöodes minna rohkem süvitsi ning uurida just lapse digikuva kaaperdamise kui ka õigusriive küsimuste võimalikke mõjutusi lapsele kui ka vanemale. Lisaks leian, et minu töö on heaks sisendiks mõneks interdistsiplinaarsele uuringule, kus erinevate teadlaste koostöös (nt. psühholoogid, õigusteadlased) püütakse leida veel erinevaid lapse digikuva kaaperdamise alla kuuluvaid juhtumeid ning lahata kõikvõimalikke nõusolekuta lapsepildi kaasuseid.

Leian, et antud teemal on palju potentsiaali, et viia läbi uudseid, aktuaalseid ning põnevaid uurimistöid. Kindlasti on teema ka ühiskonnale oluline eelkõige riskidest hoidumise ennetustööks või juba selliste negatiivsete veebikogemustega tegelemiseks.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli uurida, kuidas suhtuvad 0-2 aastaste väikelaste emad võrguvanemlusse, kuivõrd tajuvad nad erinevaid võrguvanemlusega kaasneda võivaid riske, eelkõige lapse digikuva kaaperdamist, ning kuivõrd on nad ise pidanud võrguvanemluse varjukulgedega kokku puutuma. Eesmärgist lähtuvalt viisin läbi kakskümmend semi-struktureeritud individuaalintervjuud 0-2 aastaste väikelapse emadega, et leida vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

- Milliseid kokkupuuteid omavad intervjuueeritud 0-2 aastaste väikelaste emade võrguvanemlusega?
- Kuidas tajuvad intervjuueeritavad emad võrguvanemlusega seotud internetiriske, eelkõige lapse digikuva kaaperdamisega seonduvat, ja kuivõrd on neil endal olnud nimetatud internetiriskiga kokkupuuteid?

Uuringu tulemused näitasid, et kõik osalenud emad olid digitaalsed lapsevanemad, kelle igapäevaste tegevuste hulka olid integreerunud nii erinevad digivahendid kui ka veebiplatvormid. Samuti kuulus võrguvanemlusega tegelemine enamike intervjuueeritud emade lapsevanemaks olemise praktikate juurde, sest enamik uuringus osalenud emadest on jaganud oma lapsest sotsiaalmeediasse fotosid. Küll aga ilmnes, et intervjuueeritud emade võrguvanemluse praktikad olid sellegipoolest üsna konservatiivsed. Näiteks üha enam kaalutakse ja valitakse, milliseid fotosid lapsest ja kellele sotsiaalmeedias jagada, sest emad tunnetasid endal lasuvat suurt vastutust kaitsmaks oma lapse pilte ja andmeid üldiselt digitaalses maailmas valitsevate ohtude eest.

Läbiviidud uuringust selgus, et emad ei ole kuigi teadlikud lapse digikuva kaaperdamise ehk identiteedivargusega seotud juhtumitest ning ka nende endi kokkupuude nimetatud negatiivse kogemusega on olnud vähene. Vaid ühel emal oli rääkida lugu ehmatavast kogemusest lapse digikuva kaaperdamisega. Seega on alust arvata, et Eestis ei ole lapse digikuva kaaperdamine, mis on seotud identiteedi varastamisega, veel niivõrd levinud, kui seda on välismaal. Küll aga ilmnes

läbiviidud uuringust, et on veel teisigi lapse digikuva kaaperdamise vorme, mis ei ole otseselt seotud identiteedivargusega, kuid võivad siiski riivata nii ema kui lapse õigusi. Nii kaardistusidki uuringu käigus välja kolm peamist lapse digikuva kaaperdamise vormi: 1) lapse digikuva kaaperdamine ehk identiteedivargus; 2) moraalse kahju tekitamise juhtumid; 3) õigusliku aluseta isikuandmete töötlemisega seotud juhtumid. Kui uuringust nähtus, et identiteedivargusega seotud lapsepildi kaaperdamise juhtumid ei ole kuigi levinud, siis märksa sagedasemateks peavad uurin-
gus osalenud emad just õigusriive küsimusi. Näiteks moraalse kahju tekitamise juhtumite alla kuulusid nii olukorrad, kus pereringis jagatakse loata lapsest pilti, kui ka olukorrad, kus võõras võtab nõusolekuta lapsepildi, et seda kritiseerida, kiita. Õigusliku aluseta isikuandmete töötlemise puhul kasutab aga ettevõtte ilma luba küsimata lapse pilti turunduslikul eesmärgil.

Oluline on märkida, et kõigi uuringus ilmnenu nõusolekuta lapse pildi kasutamise juhtumite juures on rikutud nii ema kui ka fotol kujutatud lapse õigusi. Kuigi rikkumised on erineva raskusastmega, on soovi korral vanemal õigus pöörduda abi saamiseks ja lapse pilti kasutanud isiku vastutusele võtmiseks kohtu poole. Samas viitas läbiviidud uuring kitsaskohale, et emad ei ole tegelikult teadlikud, kelle poole nad saaksid üleüldse taoliste juhtumitega pöörduda, mistõttu on emade teadlikkuse tõstmine selles küsimuses oluline.

SUMMARY

"Sharenting and it's dark sides: opinions and experiences of mothers of infants"

The purpose of this master's thesis was to study how mothers of 0-2-year old's are feeling about sharenting, how they distinguish various risks that may arise from sharenting, in particular, the digital kidnapping and to what extent they have had to deal with the dark sides of sharenting. Based on the goal, I conducted twenty semi-structured individual interviews with 0-2-year-old infant mothers to find answers to the following research questions:

- What kind of contacts have interviewed 0-2-year-old mothers had with sharenting?
- How do the interviewed mothers perceive the sharenting related to internet risks, in particular, related to the digital kidnapping, and how have they themselves been exposed to these internet risks?

The results of the survey showed that all the mothers who participated were digital parents whose daily activities included both digital devices and web platforms. Also, one of the practices was sharenting among the interviewed mothers, because most of them have shared photos of their child in social media. However, it appeared that the interviewed mothers' sharenting practice was still rather conservative. For example, it is increasingly being considered and chosen what kind of photos of a child to share in social media because mothers felt a great responsibility for protecting their child's photos and data in general from the dangers of the digital world.

The study revealed that mothers are not aware of incidents of digital kidnapping or identity theft and their own exposure to this negative experience has been limited. Only one mother had an experience of digital kidnapping. Thus, one can believe that digital kidnapping which is related to identity theft, is not as common in Estonia as it is abroad. However, the study showed that there are still other forms of digital kidnapping that are not directly related to identity theft but may still

violate the rights of mother and child. According to the study, three main forms of digital kidnapping were mapped: 1) a digital kidnapping or identity theft; 2) cases of moral damage; 3) cases involving the processing of personal data without legal basis.

Although the study showed that the cases related to digital kidnapping are not very common, the mothers who participated in the study, have much more questions about legality. For example, cases of moral damage included situations where child's picture was shared in the family without permission, as well as situations where a stranger takes the child's photo without the consent to criticize or praise it. In cases of processing of personal data without legal bases, the photo of the child is used by companies for marketing purposes without permission.

It is important to note that in all cases occurred in the research, the rights both of the mother and the child shown on the photo, were violated. Although violations are varying in degrees of difficulty, the parent has the right to seek legal assistance and prosecution of the person who used the child's photo. At the same time, the study pointed out to the bottleneck that mothers are not really aware of to whom they could turn to in such cases, so raising awareness of mothers in this matter is important.

KASUTATUD ALLIKAD

- Abetz, J. ja Moore, J. (2018). "Welcome to the Mommy Wars, Ladies": Making Sense of the Ideology of Combative Mothering in Mommy Blogs. *Communication Culture & Critique*, 11, 265-281. DOI: 10.1093/ccc/tcy008
- Ammari, T., Kumar, P., Lampe, C. ja Schoenebeck, S. (2015). Managing Children's Online Identities: How Parents Decide What to Disclose About Their Children Online. *Proceedings of the 33rd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems*, 1895–1904. <https://doi.org/10.1145/2702123.2702325>
- Autenrieth, U. (2018). Family photography in a networked age. Anti-sharenting as a reaction to risk assessment and behavior adaption. G. Mascheroni, C. Ponte ja A. Jorge (toim), *Digital Parenting. The Challenges for Families in the Digital Age* (219-231). Sweden: Exakta Print.
- AVG Technologies. (2014). *Digital Abilities Overtake Key Development Milestones for Today's Connected Children*. Kasutatud 29.05.2019, <https://now.avg.com/digital-abilities-overtake-key-development-milestones-for-todays-connected-children>
- Babbie, E. R. (2004). *The practice of social research*. Belmont, CA: Thomson/Wadsworth.
- Bartholomew, M. K., Schoppe-Sullivan, S. J., Glassman, M., Kamp Dush, C. M. ja Sullivan, J. M. (2012). New Parents' Facebook Use at the Transition to Parenthood. *Family Relations*, 61(3), 455–469. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2012.00708.x>
- Bearak, S. (2017). Digital Kidnapping: What It is and How to Keep Your Kids Safe on Social Media. *ParentMap*, 16. november. Kasutatud 19.05.2019, <https://www.parentmap.com/article/kidnappers-kids-photos-digital-kidnapping-social-media>
- Beljaev, K. (2018). Facebookis heasoovijatelt võõra lapse pildi abil raha välja petnud üksikisa mõisteti süüdi. *Sakala*, 7. aprill. Kasutatud 18.05.2019, <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=sakala20180407.2.6.2>

- Bissessar, S. (2019). Digital Kidnapping, Privacy & Child Online Protection. *TechNewsTT*, 17. veebruar. Kasutatud 10.04.2019, <https://technewstt.com/digital-kidnapping/>
- Blum-Ross, A. ja Livingstone, S. (2017). "Sharenting," parent blogging, and the boundaries of the digital self. *Popular Communication*, 15(2), 110–125. <https://doi.org/10.1080/15405702.2016.1223300>
- Brosch, A. (2016). When the Child is Born into the Internet: Sharenting as a Growing Trend among Parents on Facebook. *The New Educational Review*, 43(1), 225-235.
- Damkjaer, M. S. (2018). Sharenting = Good Parenting? Four Parental Approaches to Sharenting on Facebook. G. Mascheroni, C. Ponte ja A. Jorge (toim), *Digital Parenting. The Challenges for Families in the Digital Age* (209-218). Sweden: Exakta Print.
- Dijck, J. van. (2014). Datafication, dataism and dataveillance: Big Data between scientific paradigm and ideology. *Surveillance & Society*, 12(2), 197–208. <https://doi.org/10.24908/ss.v12i2.4776>
- Drentea, P. ja Moren-Cross, J. L. (2005). Social capital and social support on the web: the case of an internet mother site. *Sociology of Health and Illness*, 27(7), 920–943. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9566.2005.00464.x>
- Duggan, M., Lenhart, A., Lampe, C. ja Ellison, N.B. (2015). *Parents and Social Media*. Pew Research Center. Kasutatud 01.05.2019, <http://www.pewinternet.org/2015/07/16/parents-and-social-media/>
- Eesti Vabariigi põhiseadus (15.05.2015). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 15.04.2019, <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002?leiaKehtiv>
- Euroopa isikuandmete kaitse üldmäärus (27.04.2016) *Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu Nõukogu*. Kasutatud 20.05.2019, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=ET>
- Facebook (2018). *Teenusetingimused*. Kasutatud 27.05.2019, <https://www.facebook.com/legal/terms/update>
- Friedman, M. (2015). "Digital Kidnapping" Is a Real (and Creepy) Threat When You Post Your Children's Photos Online. Here's how to protect yourself—and your kids. *Woman's Day*, 31. juuli.

Kasutatud 28.04.2019, <https://www.womansday.com/relationships/family-friends/news/a51374/digital-kidnapping/>

Hirsjärvi, S., Remes, P. ja Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.

Hu, J. C. (2018). Instagram' s "digital kidnappers" are stealing children' s photos and making up new lives. *Quartz*, 25. oktoober. Kasutatud 19.05.2019, <https://qz.com/1434858/digital-kidnapping-is-a-reminder-of-the-dangers-of-social-media/>

Iro, M. (2017). *Piinlikud pildid. Postitada või mitte?* Andmekaitse Inspektsiooni kodulehekül. Kasutatud 21.05.2019, <https://www.aki.ee/et/uudised/uudiste-arhiiv/piinlikud-pildid-postitada-voi-mitte>

Jamshed, S. (2014). Qualitative research method-interviewing and observation. *Journal of Basic and Clinical Pharmacy*, 5(4), 87–88. <https://doi.org/10.4103/0976-0105.141942>

Janghorban, R., Roudsari, R. L. ja Taghipour, A. (2014). Skype interviewing: The new generation of online synchronous interview in qualitative research. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being*, 9. <https://doi.org/10.3402/qhw.v9.24152>

Kalmus, V., Masso, A. ja Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Tartu Ülikool. Kasutatud 14.05.2018 <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Karistusseadustik (13.03.2019). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 29.05.2019, <https://www.riigiteataja.ee/akt/104012019015?leiaKehtiv>

Khan, Z. R., Rakhman, S. ja Bangera, A. (2017). Who Stole Me? Identity Theft on Social Media in the UAE. *Journal of Management and Marketing Review (JMMR)*, 2(1), 79–86.

Kirkey, S. (2017). Do you know where your child's image is? Pedophiles sharing photos from parents' social media accounts. *National Post*, 18. aprill. Kasutatud 27.05.2019, <https://nationalpost.com/news/canada/photos-shared-on-pedophile-sites-taken-from-parents-social-media-accounts>

Kirsti Timmer paneb südamele: vastsündinute fotosid ei tohiks sotsiaalmeedias jagada. (2019). *Seitsmesed*, 22. aprill. Kasutatud 29.05.2019, <https://uudised.tv3.ee/mustika/uu-dis/2019/04/22/kirsti-timmer-paneb-sudamele-vastsundinute-fotosid-ei-tohiks-sotsiaalmeedias-jagada>

Kui isikuandmed avaldatakse sotsiaalmeedias ilma inimese nõusolekuta. (2015). Andmekaitse Inspektsiooni kodulehekül. Kasutatud 21.05.2019, <https://www.aki.ee/et/kui-isikuandmed-avaldatakse-sotsiaalmeedias-ilma-inimese-nousolekuta>

Kulick, A. (2018). What to know about 'sharenting' and 'digital kidnapping'. *The Inquirer Daily News*, 11. aprill. Kasutatud 19.05.2019, <https://www.philly.com/philly/health/kids-families/what-to-know-about-sharenting-and-digital-kidnapping-20180411.html>

Kumar, P. ja Schoenebeck, S. (2015). *The Modern Day Baby Book: Enacting Good Mothering and Stewarding Privacy on Facebook*. Kasutatud 29.05.2019, https://yardi.people.si.umich.edu/pubs/Schoenebeck_MothersFacebook15.pdf

Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.

Laidlaw, E. B. (2017). Online Shaming and the Right to Privacy. *Laws*, 6(1), 3. <https://doi.org/10.3390/laws6010003>

Lapse õiguste konventsioon (1996). *Riigi Teataja II*. Kasutatud 15.04.2019, <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016#o>

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M. ja Strömpl, J. (2014). *Intervjuu*. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Kasutatud 02.05.2019, <http://samm.ut.ee/intervjuu>

Lipu, M. ja Siibak, A. (2019). "Take it down!": Estonian parents' and pre-teens' opinions and experiences with sharenting. *Media International Australia 2019, Vol. 170*(1) 57–67.

Livingstone, S. Stoilova, M. ja Nandagiri, R. (2019). *Children's data and privacy online: Growing up in a digital age. An evidence review*. London: London School of Economics and Political Science.

Lupton, D., Pedersen, S. ja Thomas, G. M. (2016). Parenting and Digital Media: From the Early Web to Contemporary Digital Society: Parenting and Digital Media. *Sociology Compass*, 10(8), 730–743. <https://doi.org/10.1111/soc4.12398>

Lupton, D. (2016). The use and value of digital media for information about pregnancy and early motherhood: a focus group study. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 16(1), 171. <https://doi.org/10.1186/s12884-016-0971-3>

- Lupton, D. ja Williamson, B. (2017). The datafied child: The dataveillance of children and implications for their rights. *New Media & Society*, 19, 780–794. <https://doi.org/10.1177/1461444816686328>
- Mascheroni, G., Ponte, C. ja Jorge, A. (2018). *Digital parenting: The Challenges for Families in the digital age*. (The Clearinghouse Yearbook; No. 20). Göteborg: Nordicom/The International Clearinghouse on Children, Youth and Media.
- McCosker, H., Barnard, A. ja Gerber, R. (2001). Undertaking Sensitive Research: Issues and Strategies for Meeting the Safety Needs of All Participants. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 2(1). <https://doi.org/10.17169/fqs-2.1.983>
- Moser, C., Chen, T. ja Schoenebeck, S. (2017). *Parents' and Children's Preferences about Parents Sharing about Children on Social Media*. Kasutatud 10.04.2019, https://yardi.people.si.umich.edu/pubs/Schoenebeck_ParentSharing17.pdf
- Nyström, K. ja Öhrling, K. (2004). Parenthood experiences during the child's first year: literature review. *Journal of Advanced Nursing*, 46(3), 319–330. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2004.02991.x>
- Okazaki, S. ja Yagüe, M. J. (2012). Responses to an advergaming campaign on a mobile social networking site: An initial research report. *Computers in Human Behavior*, 28(1), 78–86. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2011.08.013>
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Palaganas, E. C., Caricativo, R. D., Sanchez, M. C. ja Molintas, M. V. P. (2017). Reflexivity in qualitative research: A journey of learning. *The Qualitative Report*, 22(2), 426–438. <https://nsuworks.nova.edu/tqr/vol22/iss2/5/>
- Palmiste, G. (2018). Rasedad jagavad Facebooki gruppides enda kohta väga intiimseid detaile. *Eesti Ekspress*, 2. mai. Kasutatud 18.05.2019, <https://ekspress.delfi.ee/elu/rasedad-jagavad-facebooki-gruppides-enda-kohta-vaga-intiimseid-detaile?id=81920983>
- Quinn, K. (2016). Why We Share: A Uses and Gratifications Approach to Privacy Regulation in Social Media Use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 60(1), 61–86. <https://doi.org/10.1080/08838151.2015.1127245>

Rebenits, A. (2011). *Muutused esmakordselt lapseootel naiste meediakasutuses*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.

Rossen, J. ja Cherry, K. (2018). 'Digital kidnapping' alert: How to protect your family from online predators. *Today!*, 20. märts. Kasutatud 19.05.2019, <https://www.today.com/parents/digital-kidnapping-alert-how-protect-your-family-online-predators-t125213>

Schofield Clark, L. ja Brites, M. J. (2018). Differing Parental Approaches to Cultivating Youth Citizenship. G. Mascheroni, C. Ponte ja A. Jorge (toim), *Digital Parenting. The Challenges for Families in the Digital Age* (81-89). Sweden: Exacta Print.

Siibak, A. ja Traks, K. (2019). The Dark Sides of Sharenting. *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies*, x, x, xx–xx [ilmumas].

Stanford, K. (2015). "Digital Kidnapping" Trend Is All Over Social Media – And It Will Make Your Skin Crawl. *Bustle*, 4. august. Kasutatud, 10.04.2019, <https://www.bustle.com/articles/102002-digital-kidnapping-trend-is-all-over-social-media-and-it-will-make-your-skin-crawl>

Steinberg, S. B. (2017). Sharenting: Children's Privacy in the Age of Social Media. *Emory Law Journal*, 66.

Sukk, M. ja Soo, K. (2018). *EU Kids Online'i Eesti 2018. aasta uuringu esialgsed tulemused*. Kalmus, V., Kurvits, R., Siibak, A. (toim). Tartu: Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Tapscott, D. (1998). *Growing Up Digital. The Rise of the Net Generation*. Kasutatud 29.05.2019, <https://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1009656102475>

The Telegraph (2015). Parents discover children's Facebook photos on Russian paedophile website. *The Telegraph*, 13. jaanuar. Kasutatud 29.05.2019, <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/crime/11342175/Parents-discover-childrens-Facebook-photos-on-Russian-paedophile-website.html>

Wellman, B. (2018). Net-Surfers Don't Ride Alone: Virtual Communities as Communities. In B. Wellman, *Networks in the Global Village*, (1), 331–366. <https://doi.org/10.4324/9780429498718-11>

Whigham, N. (2015). Digital kidnapping will make you think twice about what you post to social media. *News.com.au*, 21. juuli. Kasutatud 19.05.2019, <https://www.news.com.au/lifestyle/real->

life/wtf/digital-kidnapping-will-make-you-think-twice-about-what-you-post-to-social-media/news-story/4dc1c9a22b657f090c25c9393f66fe88

Williams, N. (2015). *Digital Kidnapping – A New Kind of Identity Theft*. The Center for Digital Ethics and Policy. Kasutatud 02.05.2019, <https://www.digitaethics.org/essays/digital-kidnapping-new-kind-identity-theft>

Young, N. (2018). *Inside the creepy world of adoption role play*. Kidspot. Kasutatud 19.05.2019, <https://www.kidspot.com.au/baby/real-life/reader-stories/inside-the-creepy-world-of-adoption-role-play/news-story/912c7cecbc371367d6ad58bc70980b82>

LISAD

Lisa 1 - Uuringus osalemise nõusolekuvorm

Digikuva kaaperdamise juhtumid Eestis: emade kogemused ja tõlgendused

Magistritöös uuritakse lapse digikuva kaaperdamise juhtumeid Eestis ehk olukordi, kus võõras võtab ilma vanemalt (postitajalt) luba küsimata lapse foto ning kasutab seda mingil isiklikul eesmärgil (nt esitleb võõrast last enda omana, stiilinäidedeks, komplimentide avalikult tegemiseks, kritiseerimiseks vms) mõnes veebikeskkonnas. Magistritöö juhendaja on TÜ meediauuringute professor Andra Siibak.

Uuringu eesmärk on analüüsida, millised on väikelaste emade kogemused võrguvanemlusega (st. laste fotode jagamisega sotsiaalmeedias), kuidas nad nimetatud praktikasse suhtuvad ning milliseid võimalikke probleeme võrguvanemlusega kaasnevaks peavad. Muuhulgas uuritakse, mida peavad uuringus osalejad digikuva kaaperdamiseks, kuivõrd on nad selle probleemiga kokku puutunud ning mida saaks nende hinnangul taoliste probleemide ära hoidmiseks ette võtta.

Vabas vormis vestluse eeliseks on võimalus püsida selgelt uurimisfookuses, kui ka olla avatud lisainfole, mis aitab kaasa probleemi sügavamale avamisele.

Intervjuu andmeid analüüsitakse suulise intervjuu salvestise sõna-sõnalise ülesmääratud teksti ja/või kirjalike vastuste alusel. Seejuures kasutatakse töös lühikesi väljavõtteid intervjuu tekstidest. Intervjueeritavaid ei identifitseerita nimeliselt ei intervjuude üleskirjutustes ega hilisemas analüüsis. Intervjuu üles kirjutatud tekstidest eemaldatakse kolmandate isikute nimed vms vastaja anonüümsust ohustav informatsioon.

Intervjuu analüüsist saadavaid tulemusi kasutatakse magistritöös. Magistritööd on elektrooniliselt kättesaadavad Tartu Ülikooli raamatukogu üliõpilastööde andmebaasis Dspace, kuid intervjuude

transkriptsioonide täistekste näevad lisaks uuringu läbiviijale vaid magistr töö juhendaja ning vajadusel töö kaitsmiskomisjoni liikmed. Intervjuu salvestusi hoitakse uuringu läbiviija arvutis töö kaitsmiseni. Andmeid võidakse kasutada rahvusvahelise teaduspublikatsiooni- või konverentsi ettekande kirjutamisel ning sellisel juhul laieneb andmete kasutusele eelpool väljatoodud anonüümsuse garantii.

Vestluses osalemine on vabatahtlik ja osalemisest võib igal ajal loobuda.

Nõusoleku andmine

Mind on informeeritud ülalmainitud uuringust ja *ma olen teadlik läbiviidava uurimistöö eesmärgist ja uuringu metoodikast* ning kinnitan oma nõusolekut selles osalemiseks allkirjaga. Tean, et uuringu käigus tekkivate küsimuste ja võimalike probleemide kohta saan mulle vajalikku täiendavat informatsiooni uuringu teostajalt:

Keily Traks, Tartu Ülikooli magistrant, minu e-mail ja tel.nr.

Luban kasutada oma intervjuu teksti anonüümselt

Informandi allkiri

Kuupäev, kuu, aasta

Uuringu teostaja ja informandile uuringu kohta informatsiooni andnud isiku allkiri:

Allkiri

Kuupäev, kuu, aasta

Lisa 2 - Intervjuu kava

I OSA - Sissejuhatus

Kui vana Sa oled?

Mitu last Sul on?

Kui vanad on Su laps/lapsed?

II OSA - Intervjueeritud emade sotsiaalmeedia kasutuspraktikad

Palun kirjelda mulle natuke enda sotsiaalmeedia kasutuspraktikaid?

- Milliseid sotsiaalmeedia platvorme Sa kasutad?
- Mitu korda päevas Sa umbes sotsiaalmeedia keskkondi külastad?
- Milliseid tegevusi Sa ise peamiselt sotsiaalmeedias teed - postitamine (nii ajajoonel, kui erinevates Facebooki gruppides), kommenteerimine, likimine, sharimine, messenger, blogipostituste jagamine vms?

III OSA - Intervjueeritud emade kokkupuuted võrguvanemlusega

Kas Sa oled sotsiaalmeediasse kunagi postitanud ka oma lapse fotosid?

- Mille alusel Sa valid fotod lastest, mida Sa sotsiaalmeedias jagad?

Millistel sotsiaalmeedia platvormidel Sa peamiselt lapse fotosid postitad?

Kuidas sulle tundub, kui tihti Sa enda lapse fotosid sotsiaalmeedias jagama juhtud?

Kas kasutad lapse fotosid jagades ka mingeid privaatsussätteid st. lapse fotosid näevad vaid kindlad inimesed sinu kontaktide hulgast; või on juurdepääs lapse fotodele kõigil kasutajatel, nagu varjav kujutis vms?

IV OSA - Intervjueeritavate emade kogemused/mõtted laste digikuva kaaperdamisega

Sotsiaalmeedias enda lapsest fotode jagamine on saanud paljude vanemate jaoks igapäevaseks praktikaks - see on viisiks, mille kaudu demonstreeritaks enda pereelu, lapse edusamme ja kasvamist, jagatakse lapsevanema rõõme ja muresid ning hoitakse sõpru ning sugulusi lapse kasvamisega kursis. Lisaks erinevatele positiivsetele kogemustele ja emotsioonidele, mis lapse fotode jagamisega kaasneda võivad, võib harvadel juhtudel lapse fotode jagamisega kaasneda ka ebameeldivusi. Üheks taoliseks ebameeldivuseks ja probleemseks kogemuseks on saanud nn lapse digikuva kaaperdamine ehk olukord, kus võõras võtab ilma luba küsimata lapse foto ning kasutab seda mingis teises kontekstis (esitledes last enda omana).

N1: Mees varastas võõrast lapsest pilte ja lisas neid oma sotsiaalmeediasse. Piltide pealkirjad olid nt: Mu tütar murrab teie poegade südamed”, “Tüdruku versioon minust”; (pilt voodist) “Nii

näeb ta välja hommikul". Naine sai oma tütre pildi vargusest teada nii, kui keegi saatis talle mehe sotsiaalmeedia kuvatõmmise. Naise reaktsioon: "See on minu tütar, terve selle mehe sotsiaalmeedia leht on mu tütre pilte täis! See on hirmus! Ainus asi, mida öelda võin on see, et see on hirmus!"

N2: Teismelised tüdrukud ja noored naised kasutavad fotosid virtuaalmängu mängimiseks. Kasutajad saavad veebi minna ja pakkuda lastest pilte, et luua nende täiuslik pere.

Kuidas Sulle tundub, millistel põhjustel või millistel eesmärkidel sellised digikuva kaaperdamised toimuda võivad?

Mida Sa arvad, et teeksid, kui Sinuga selline olukord juhtuks?

Kuidas Sulle tundub, kui sagedad digikuva kaaperdamise juhtumeid olla võivad?

Oled Sa kuulnud teistest sarnastest juhtumitest (Eestis või mujal)? Räägi neist palun.

Oled Sa ise kunagi nn. digikuva kaaperdamisega/olukorraga, kus võõras kasutab Sinu lapse pilti (ilma luba küsimata/ja esitleb võõrast last enda omana) kokku puutunud?

Palun kirjelda/jutusta mulle, mis täpsemalt juhtus. (Mis platvormil; kui kaua aega tagasi see olukord juhtus?)

Kuidas Sa avastasid, et keegi võõras on Sinu lapse fotot Sinult luba küsimata kasutama asunud?

Mis tunded Sind valdasid taolisele käitumisele jälile jõudes?

Kuidas Sa reageerisid?

Kuidas olukord Sinu jaoks lahenes?

Mis Sa arvad, miks taoline olukord toona üldse tekkida võis?

Mil määral oled ise enda laste fotode jagamise praktikaid kogetu valguses ümber vaadanud? (Milliseid muutusi oled sisse viinud?)

Milliseid soovitusi Sa enda kogemuse pinnalt annaksid lapsevanematele, kes sellise olukorraga silmitsi seisavad? Kuidas nad peaksid käituma? (Kelle poole peaks pöörduma abi saamiseks?)

Milliseid teadmisi või oskusi on vaja, et seda olukorda lahendada?)

Mida Sa enda kogemuse valguses soovitaksid, mida saaks iga vanem ise digikuva kaaperdamise juhtumeid ära hoida?

-Kuivõrd on Sinu arvates üldse võimalik selliseid negatiivseid veebikogemusi ära hoida?

-Mis Sa arvad, kuidas teenusepakkujad ise saaksid selliseid juhtumeid ära hoida või kas seadusandlusega peaks olema reguleeritud vms.

Kokkuvõte

Äkki Sa tahaksid veel midagi lisada?

Lisa 3 - Facebooki üleskutse osaleda uuringus

Keily Traks

27. november 2018 kell 10:45 · 🌐

Armas sõber!

Palun Sinu abi seoses oma läbiviidava magistritööga. Nimelt uurin enda magistritöös laste digikuva kaaperdamise juhtumeid Eestis ehk olukordi, kus võõras võtab ilma vanemalt (postitajalt) luba küsimata lapse foto ning kasutab seda mingil isiklikul eesmärgil (nt esitleb võõrast last enda omana, stiilinäidedeks, komplimentide avalikult tegemiseks, kritiseerimiseks vms) mõnes veebikeskkonnas.

Sellega seoses otsin oma magistritöösse emaseid, kes on puutunud kokku digikuva kaaperdamisega.

Pöördungi Sinu poole küsimusega, et kas ka Sinul on olnud taolisi või sarnaseid juhtumeid? Ja kas oleksid nõus oma kogemust jagama? Kinnitan, et uuringus osaledes on tagatud osaleja anonüümsus.

Kui saad mind aidata ja panustada minu töösse, siis ma oleksin Sulle väga tänulik. Või kui leiad, et ise ei kuulu minu valimi hulka ja oskad mulle kedagi teist soovitada, siis oleksin ka selle info eest väga tänulik. 😊

Jään Sinu kirja ootama!

Keily

Lisett Traks ja veel 1

42 jagamist

Meeldib

Kommenteeri

Jaga

Lisa 4 – Artikel “The Dark Sides of Sharenting”

The Dark Sides of Sharenting

Introduction

Many scholars (e.g. Clark et al. 2015, Blum-Ross and Livingstone 2017; Lipu and Siibak in press) have noted that sharing the joys and challenges of parenthood and documenting children’s lives publicly has become a social norm in the social media era. In fact, as argued by Blum-Ross and Livingstone (2017) present day parents are actually encouraged to share images and stories of their own experiences as parents. While doing so, however, parents have become accustomed to regularly posting and disclosing details about their children on social media i.e. engage in sharenting (Blum-Ross and Livingstone 2017).

Previous research has identified several underlying motives for sharenting. Recent findings from an EU Kids Online survey amongst 9-17-year-old Estonian youth and one of their parents (n=1020) suggests that in the majority of cases parents engage in sharenting when communicating with their family and friends (Sukk and Soo 2018). In such occasions, as suggested by Duggan et al. (2015), parents’ main aim is to involve their family members and close friends in the growing up of children. By doing so, however, the parents are also building their own self-image as a parent (Kumar and Schoenebeck 2015, Davidson-Wall 2018). Furthermore, empirical research indicates that social media platforms enable parents not only to collect precious memories (Blum-Ross and Livingstone 2017) but also to receive social support (Duggan et al. 2015), and to seek and share advice about the parenting challenges they face (Clark et al. 2015, Archer and Tao 2018). For example, research by Clark et al. (2015) suggests that 56% of the mothers and 34% of the fathers of infants and toddlers (up to four year-olds) use social media to share information about parenting topics.

All of the above indicates that present day parents are increasingly seeing social media and also sharenting ‘as a ubiquitous part of their parenting experience’ (Archer and Tao 2018: 134). At the same time, however, sharenting has also gained quite a negative public image (cf. Autenrieth 2018) and much of the public discussions related to sharenting emphasize a variety of potential problems, such a practice might lead to. In the sections below we will highlight some of the most dominant concerns that the scholars have voiced when talking about the dark sides of sharenting.

Emergence of the datafied child

Scholars argue that the contemporary child is conceived and raised in a world which is ‘increasingly monitored, analyzed and manipulated through technological processes’ (Willson 2018: 1), all of which have led to the fact that early childhood has become ‘a critical site of datafication and dataveillance’ (Mascheroni 2018: 1) i.e. surveillance practices aimed at collecting data (Van Dijk 2014). Paradoxically, in many respects the datafication of childhood is also related to the digital practices of parents, e.g. sharenting or the use of parenting apps and tracking technologies (Barassi 2018), and as well as their desire to be seen as a good parent in the eyes of the society (Damkjaer 2018).

Empirical studies indicate that sharenting and thus also the datafication of childhood, may start already before the birth of the child. For example, it has become relatively common for the parents-to-be to create ‘digital shadows’ (Leaver 2015) for their children even before they are born. The latter can be done, for instance, by sharing the first ultrasound image of the fetus on social media. Furthermore, according to the findings of the AVG survey (2010) carried out in the US, Canada, Australia, New Zealand, Japan, France, the UK, Germany, Italy and Spain, 81 percent of children under the age of two already have some digital footprint created by their parents. The findings of

Brosch (2016) suggest that parents are most active in sharing photos of the child as on average 116 baby photos are shared per account mainly with an aim to chronicle both the most important events (e.g. birthdays, family holidays) of the children's lives but also more spontaneous moments from their everyday lives.

Loss of Privacy

It has been suggested that on top of the parents existing work and family responsibilities, present day parents also need to exercise a so-called 'third shift' when negotiating their children's digital footprints (Ammari, Kumar, Lampe and Schoenebeck 2015). Various policy documents (e.g. Recommendation CM/REC(2018)x of the Committee of Ministers to Member States) also emphasize the role of parents and caregivers in protecting children's privacy, personal data and online reputation and the need to respect the confidentiality of their correspondence.

The privacy dilemmas of parents are intensified by the battle of 'relational versus individualistic conceptions of identity, ethics, privacy, and responsibility' (Blum-Ross and Livingstone 2017: 112). Although some authors (e.g. Sorensen 2016) claim that parents should fully protect their child's privacy, and thus not reveal any personal details and information until the child can choose to disclose it (or refrain from disclosing it) oneself as an autonomous adult; others (Steinberg 2017) argue for a 'child-centred perspective on parents' rights'. In fact, Kumar and Schoenebeck (2015: 1) suggest that present day parents need to take up a role of stewarding their children's privacy and identities online i.e. take up responsibilities to decide 'what is appropriate to share about their children online' as well as to ensure that their family and friends also 'respect and maintain the integrity of those rules'. A similar idea has also been proposed by Thorsten Naab (2018: 95), who suggests the concept 'parents' media trusteeship' which views parents as trustees of their children's media-related properties and activities that they make on behalf of their children, to be seen as a complementary strategy of parental mediation.

At the same time, empirical studies (Wagner and Gasche 2018; Marasli et al. 2017) indicate that significant number of parents engage in sharenting often without considering the issues related to their children's privacy. On the one hand, parents as the gatekeepers of the personal information of their children, have the right to decide how much and what kind of information they share about their children on social media (Marasli et al. 2017); on the other hand, parents have to balance their benefits and their imminent right to share with their children's interest in privacy (Wagner and Gasche 2018). Thus, as pointed out by Blum-Ross and Livingstone (2017: 122) the parents are 'yet to find an approach that to representing relational identities in ways that deal fairly with both parents and their children'.

Our interviews with Estonian mothers of 0-3 year olds (N=14) suggest that young mothers are feeling increasingly uneasy when posting photos of the children on social media and thus sharenting decision are not made at all lightly. In fact, mothers in our sample where trying to find the right balance between the perceived societal expectation of portraying oneself as a loving mother, on the one hand, while on the other hand, also respecting their children's right to privacy. Preliminary findings of our ongoing project indicate that many of our interviewees feel being judged by their contacts on social media and the society as a whole when they do not engage in sharenting. Nevertheless, similar to the findings of others (e.g. Authenrieth 2018) the majority of the young mothers in our sample claimed that they have consciously decided not to share images of their children on social media, or even if they do share, to limit not only the number but also the audience of such posts. Furthermore, some of the young mothers in our sample had started to engage in a practice Ulla Authenrieth (2018: 226) referred to as anti-sharenting, i.e. engage in 'specific practices of (un)-showing' which place the focus on the photographic and spatial contexts of the image, rather than the child. For example, similar to the parents in Authnrieth's (2018) study, some of our interviewees had used post-production (e.g. digital stickers of emojis) so as to 'replace' the facial

expressions on their child in order to preserve their privacy. Still, as parents are afforded the right—and the responsibility—of making decisions on behalf of their child (Moser Chen and Schoenebeck 2017), our previous empirical studies indicate that oversharing that information might also lead to conflicts within a family (cf. Lipu and Siibak in press).

Distress in parent-child relationship

Studies indicate that children often feel embarrassed, annoyed and frustrated by sharenting. For example, the findings of a recent research amongst 12-16 year olds (N=1000) in the UK, suggest that the majority of the young respondents (71.3%) thought their parents did not respect their privacy online, and over one third (39.8%) had experienced parents sharing embarrassing photos of them (Levy 2017). Moser, Chen and Schoenebeck (2017) have also found that children believe their parents should not be sharing information that would reflect negatively on the child's self-presentation or that would be too revealing. Thus, as also argued by Steinberg (2017), children not only have interests in protecting negative information about themselves on their parent's newsfeed, but also may not agree with a parent's decision to share any personal information—negative or positive—about them in the online world.

Recent empirical studies (e.g. Moser, Chen and Schoenebeck 2017, Hiniker, Schoenebeck and Kientz 2016) suggest that parents and children also have very different attitudes about how often parents should ask a permission to post about their child on social media. As detected by Hiniker, Schoenebeck and Kientz (2016: 1385) 'children were twice as likely to report that parents should not "overshare" by posting information about their children online without permission'. Our own interviews with 9-13 year olds and their mothers' in Estonia (N=14) about sharenting indicate that pre-teens often feel annoyed and frustrated by their parents' sharenting choices and the fact, that they are either unable to voice their opinion when selecting those images or their comments are often ignored by the parents (Lipu and Siibak in press). In fact, several of the pre-teens we interviewed claimed that their parents are not used to asking children's permission before sharing their images on social media. Furthermore, even if pre-teens had voiced their concerns about the choice of photos, for example in those cases when parents' had uploaded images the young considered to be embarrassing or unflattering (e.g. 'ugly photos', 'where my hair is messed up') and thus reflecting negatively on the self-image of the child; and asked the parents to remove them from their profile, these requests were oftentimes not responded to.

In many respects our interviews with mothers' confirmed the perceptions of pre-teens – even though some mothers' expressed the need to consult with one's child before uploading an image or tagging them on social media, the majority of the mothers in our sample rarely considered the child's opinion on the matter. Most of the times the mothers in our sample justified their stance by claiming that parents have a right to decide and to control which information they share about their children on social media, especially if children are still quite young. Our findings (Lipu and Siibak in press) thus suggest that there is a considerable discrepancy between the views of pre-teens and their mothers' regarding sharenting all of which might lead to the 'privacy boundary turbulence' (Petronio and Durham 2015) that is due to emerge when child's intended privacy levels are inconsistent with how their parents are treating their information. That, however, might also be a cause of distress in a parent-child relationship.

Concluding thoughts

In the recent years the topic of sharenting has started to trigger more and more attention both by the scholars as well as popular media. Nevertheless, there are still many gaps in literature that need to be filled regarding this practice which has found its way into the everyday routines of millions of parents all over the world. Furthermore, raising the awareness of parents regarding the potential

dark sides of sharenting – the emergence of the datafied child, loss of privacy and possible future disturbances in the parent-child relationship – are crucial, so that each family could make their own informed decisions about whether and to what extent to engage in this practice.

Acknowledgements

The empirical studies carried out in Estonia and referred to in this paper were conducted as part of the research project PUT44 financed by Estonian Research Council.

References

Ammari, T., Kumar, P., Lampe, C. and Schoenebeck, S. (2015), 'Managing Children's Online Identities: How Parents Decide what to Disclose about their Children Online' in: *CHI '15 Proceedings of the 33rd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems*, Seoul, Republic of Korea. Available from: https://yardi.people.si.umich.edu/pubs/Schoenebeck_ManagingChildrensIdentities15.pdf (accessed 12 October 2018).

Archer, C. and Kao, K.-T. (2018), 'Mother, Baby and Facebook Make Three: Does Social Media Provide Social Support for New Mothers?', *Media International Australia*, 168:1, pp. 122-139.

Autenrieth, U. (2018), 'Family Photography in a Networked Age. Anti-sharenting as a Reaction to Risk Assessment and Behaviour Adaption', in: G. Mascheroni, C. Ponte, and A. Jorge (eds.), *Digital Parenting. The Challenges for Families in the Digital Age*, Göteborg: Nordicom, pp. 219-231.

AVG Technologies (2010), *AVG Digital Diaries – digital birth*. Available from: <http://www.avg-digitaldiaries.com/post/6874775716/digital-diaries-digital-birth-celebrating> (accessed 20.02.2019).

Barassi, V. (2017), 'BabyVeillance? Expecting Parents, Online Surveillance and the Cultural Specificity of Pregnancy Apps' *Social Media + Society*, 3: 2, pp. 1-10.

Blum-Ross, A. and Livingstone, S. (2017), 'Sharenting, parent blogging, and the boundaries of the digital self', *Popular Communication*, 15:2, pp. 110-25.

Brosch, A. (2016), 'When the Child is Born into the Internet: Sharenting as a Growing Trend among Parents on Facebook', *New Educational Review*, 43:1, pp. 225-235.

Clark, S. J., Davis, M. M., Singer, D. C., Matos-Moreno, A., Kauffman, A. D. and Hale, K. (2015), 'Parents on social media: Likes and dislikes of sharenting. C.S. Mott Children's Hospital National Poll'. Available from: https://mottpoll.org/sites/default/files/documents/031615_sharenting_0.pdf (accessed 20.02.2019).

Damkjaer, M. S. (2018), 'Sharenting = Good Parenting? Four Parental Approaches to Sharenting on Facebook,' in G. Mascheroni, C. Ponte, A. Jorge (eds), *Digital Parenting. The Challenges for Families in the Digital Age*, Göteborg: Nordicom, pp. 209-218.

Davidson-Wall, N. (2018), "'Mum, seriously!': sharenting the new social trend with no opt-out', Available from <http://networkconference.netstudies.org/2018OUA/wp->

[content/uploads/2018/04/Sharenting-the-new-social-trend-with-no-opt-out.pdf](#) (accessed 14.02.2019)

Duggan, M., Lenhart, A., Lampe, C. et al. (2015), 'Parents and Social Media. Pew Research Center. Internet & Technology', Available from: <http://www.pewinternet.org/2015/07/16/parents-and-social-media/>

Hiniker, A., Schoenebeck, S.Y., and Kientz, J. A. (2016), 'Not at the Dinner Table: Parents' and Children's Perspectives on Family Technology Rules', in *Proceedings of the ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work, CSCW*, 27, pp. 1376-1389.

Kumar, P. and Schoenebeck, S. (2015), 'The Modern Day Baby Book: Enacting Good Mothering and Stewarding Privacy on Facebook', Available from: https://yardi.people.si.umich.edu/pubs/Schoenebeck_MothersFacebook15.pdf (accessed 01.10.2018)

Leaver, T. (2015), 'Born Digital? Presence, Privacy and Intimate Surveillance', in J. Hartley and W. Qu (eds), *Re-Orientation: Translingual Transcultural Transmedia. Studies in narrative, language, identity, and knowledge*, Shanghai: Fudan University Press, pp. 149-160.

Levy, E. (2017), *Parenting in the Digital Age: how are we doing?*, Report, Parent Zone: making the internet work for families. London.

Lipu, M. and Siibak, A. (in press), '„Take it down!“: Estonian Parents' and Pre-teens' Opinions and Experiences with Sharenting', *Media International Australia*.

Marasli, M., Suhendan, E., Yilmazturk, N. H. and Cok, F. (2017), 'Parents' Shares on Social Networking Sites About their Children: Sharenting', *The Anthropologist*, 24: 2, pp. 399-406.

Mascheroni, G. (2018), 'Datafied Childhoods: Cotextualising Datafication in Everyday Life', *Current Sociology*, 1-16.

Moser, C., Chen, T. and Schoenebeck, S. (2017), 'Parents' and Children's Preferences about Parents Sharing about Children on Social Media', in *Proceedings of the 2017 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, Denver, Colorado, USA, pp. 5221-5225.

Naab, T. (2018), 'From Media Trusteeship to Parental Mediation. The Parental Development of Parental Mediation', in G. Mascheroni, C. Ponte, and A. Jorge (eds), *Digital Parenting. The Challenges for Families in the Digital Age*, Göteborg: Nordicom, pp. 93-102.

Petronio, S., and Durham, W. T. (2015), 'Communication privacy management theory: Significance for interpersonal communication', in D. O. Braithwaite and P. Schrodtt (eds), *Engaging theories of interpersonal communication: Multiple perspectives* (2nd ed.), Thousand Oaks, CA: Sage, pp. 335-348.

'Recommendation CM/Rec(2018)/7 of the Committee of Ministers to the Member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment', Available from: [https://mdomsp.gov.hr/UserDocsImages//Demografija/Recommendation%20CM-Rec\(2018\)7%20of%20the%20Committee%20of%20Ministers%20to%20member%20States%20on%20Guidelines%20to%20respect,%20protect%20and%20fulfil%20the%20rights%20of%20the%20child%20in%20the%20digital%20environment.pdf](https://mdomsp.gov.hr/UserDocsImages//Demografija/Recommendation%20CM-Rec(2018)7%20of%20the%20Committee%20of%20Ministers%20to%20member%20States%20on%20Guidelines%20to%20respect,%20protect%20and%20fulfil%20the%20rights%20of%20the%20child%20in%20the%20digital%20environment.pdf) (Accessed 7 October 2018).

Sorensen, S. (2016), 'Protecting Children's Right to Privacy in the Digital Age: Parents as Trustees of Children's Rights', *Children's Legal Rights Journal*, 36: 3, pp. 202-203.

Steinberg, S. B. (2017), 'Sharenting: Children's Privacy in the Age of Social', University of Florida Levin College of Law. UF Law Scholarship Repository.

Sukk, M., Soo, K. (2018), EU Kids Online Eesti 2018. aasta uuringu esialgsed tulemused. (Preliminary findings of EU Kids Online 2018 survey), in V. Kalmus, R. Kurvits, A. Siibak (eds), Tartu University: institute of social studies.

Van Dijck, J. (2014), 'Datafication, dataism and dataveillance: Big data between scientific paradigm and ideology', *Surveillance & Society*, 12: 2, pp. 197–208.

Wagner, A. and Gasche, L. A. (2018), 'Sharenting: Making Decisions about Other's Privacy on Social Networking Sites', Available from: http://mkwi2018.leuphana.de/wp-content/uploads/MKWI_81.pdf (Accessed 12 October 2018).

Willson, M. (2018), 'Raising the Ideal Child? Algorithms, Quantification, and Prediction', *Media, Culture & Society*, 40: 6, pp. 1-17, <https://doi.org/10.1177/0163443718798901>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Keily Traks,

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Võrguvanemlus ja sellega seonduvad riskid: väikelaste emade arvamused ja kogemused“, mille juhendaja on Andra Siibak, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Keily Traks

29.05.2019